Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 294 (11492) | 1980 чылдың декабрь 23, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

БИБЛИОТЕКА БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕ

Ажылчы чоннарның угаан-бодал негелделерин улам долу хандырар дээш бистиң партиявыс доктаамал сагыш салып келген болгаш сагыш салып турар. Партияның XXV съездизи библиотекаларның ажылын сайзыраңгайжыдарынче онза кичээнгей салган. Материал-техниктиг бааза быжыгып, библиотекаларны төпчүдер ажыл доозулган.

Республиканың ажыл-ишчилери онгу беш чылдың сөөлгү чылын доозуп, СЭКП-ниң XXVI съездизин күш-ажылчы бедик чедиишкиннерлиг уткуур дээш бо хүннерде каш дакпыр күжениишкинниг ажылдап турарлар. «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин чугаалажып көөрү амгы хүннерде уламчылап турар. Партияның планнары — чоннуң планнары болганда, совет кижи бүрүзү бистиң хөгжүлдевистиң кайгамчык перспективаларынга чоргаарланып, сорук кирип турар.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин чугаалажып көөрүнге, ону чон ортузунга пропагандалаарынга ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге партия организацияларының даяныр баазаларының бирээзи болур библиотекаларның ролю кончуг улуг. Бо харысалгалыг, идей-политиктиг ажылды чорудуп тура, совет амыдыралдың өвүр-хевирин, ынак Төрээн чуртувустуң, Совет Тываның чаартылгаларын улам тода көргүзери, хөгжүлдевистиң перспективаларын чонга таныштырары кончуг чугула.

Библиотекаларның хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазынга кол черни бүдүрүлге-биле харылзаа ээлээр ужурлуг. Библиотекалар четкизин төпчүткениниң түңнелинде бо ажыл көскүзү-биле экижээн. Республиканың библиотекаларындан көдээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүрнүң алды муң ажыг специалистери, 26 муң ажылчыннар номнарны бижидип ап турарлар. Онгу беш чылдың эрткен дөрт чылдарында номчукчулар саны 18 муң кижиге немей өскен, ном бээри көвүдээн.

Бүдүрүлге-биле харылзааны болур-чогуур-биле боттандырып турар библиотекалар бисте бар. Оларның чижээнге Улуг-Хемниң төпчүткен библиотека четкизинден Ак-Талдың көдээ филиалы (эргелекчизи Е. К. Агыы), Эрзинден Булуң-Бажы библиотеказы (эргелекчизи А. К. Чавынчак). Каа-Хемден А. В. Долганова, Кызылдан № 8 филиалда В. К. Нечаева дээш өскелерни-даа адап болур. Ак-Талдың көдээ филиалының ажыл дуржулгазында дараазында чүүлдерни онзалап айтып болур. Көдээ ажыл-агый литературазының пропагандазын чогумчалыг чорудуп турар. Номчукчулар-биле түс-түсте, ол ышкаш массалыг ажылды эң таарымчалыг кылдыр тургускан. Партия организациязының удуртулгазы-биле кады тургускан план ёзугаар массалыг ажылдарны көдүүнде-ле бүдүрүлге участоктарында чорудуп турар. Малчыннар турлагларын, ферманы, сезоннуг ажылдар үезинде хову турлагларын, сиген бригадаларын дээш өске-даа участоктарны библиотека хандырылгазы-биле хаара тудткан. Көдээ ажыл-агыйның специалистеринден он үш кижи библиотеканың доктаамал номчукчулары. Оларга тускай картотеканы тургускан. Мурнакчы дуржулганы пропагандалаары, механизаторларга, саанчыларга дуза чижектиг ажылды база чорудуп турар. Ждачов аттыг совхозтуң дирекциязы, партком библиотека ажылынга боттуг дузаны чедирип, бүдүрүлге участоктарынга баарда машина-биле доктаамал хандырып келген.

Кызыл хоорайның төпчүткен библиотека системазының № 8 филиалының ажылы онзагай. Ооң улуг библиотекары В. К. Нечаева микрорайонга хамааржып турар бүдүрүлгелер, школа, өөредилге черлери-биле ханы харылзааны тудуп, номчукчуларны хаара тудуп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур библиотека бодунуң ажыл-херектерин эки тургускан. Политиктиг чырыдыышкын системазынга библиотеканың көпгүзүп турар дузазы улуг.

Таңды, Бии-Хем дээш өске-даа чамдык районнарның төп библиотека системалары малчыннарга, хову ажылдакчыларынга библиотека хандырылгазын багай эвес организастап турар. Көдээ ажыл-агый литературазының допчулалдарын, беседаларны, ыыткыр номчулгаларны чорудуп, малчыннар, механизаторлар хүннерин эрттирип келген.

Библиотекаларның бүдүрүлге-биле харылзаазында кошкак чүүлдер база бар. Номну тарадып нептередиини чүгле библиотеканың абонементизинге чорудар дээр болза, ол шын эвес. Бир чамдык библиотекалар номчулга залдары чогунга чылдан кагар. Оон чайлап болурунуң аргалары бар дээрзин мурнакчы библиотекаларның ажыл дуржулгазы бадыткап турар. Номну бүдүрүлге участоктарынче чоокшуладыр, номчукчуларның бөлүктер аайы-биле хандырылгазынче сагыш салыры чугула.

Ажылчы чоннарның библиотека хандырылгазын амгы негелделерге дүүштүр чорударының арга-курлавырларын республиканың чамдык библиотекалары чап ажыглавайн турар. Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга дээш өске-даа чамдык районнарның библиотекалары планныг онаалдаларын күүсетпейн, ажылчы чоннуң библиотека хандырылгазын багай организастап турар. Тес-Хемниң Беот-Даг, Чөөн-Хемчиктиң Чыраа-Бажы, Барыын-Хемчиктиң Дөң-Терезин дээш өске-даа чамдык библиотекаларда ажыл кончуг кошкак байдалда.

«Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдар» деп СЭКП ТК-ның Төлевилелинде айытканынга дүүштүр районнарның төпчүткен библиотека четкилериниң ажылын таарыштыр организастаары чер-черде партия, совет органнарның чугула сорулгаларының бирээзи болур.

ХӨЙНҮ БИЛИП АЛГАН

Кызылда СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш шынарын бедидер талазы-биле мурнакчы дуржулга школаларының пропагандистериниң семинары болган. Аңда республиканың районнарындан 70 ажыг кижи киришкен.

Экономиктиг өөредилгениң пропагандистери СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин канчаар пропагандалаарының дугайында партия обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының эргелекчизи П. М. Самороковтуң, «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп ростовчуларның эгелээшкинин республикага нептередир талазы-биле СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи В. С. Бажын-оолдуң болгаш өске-даа эштерниң лекцияларын дыңнаан.

Е. АЖИ.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур

БҮГҮ КҮШТҮ КҮҮСЕЛДЕЖЕ!

МУРНУНДА — МӨҢГҮН-ТАЙГАЖЫЛАР

Онгу беш чылдың болгаш оон сөөлгү чылының доостурунга чедир каш-ла хонуктар арткан. Ынчангаш көдээниң ажыл-ишчилери бо хүннерде эң-не күжениишкинниг ажылдап, планныг даалгаларның болгаш социалистиг хүлээлгелерниң арткан кезиин чыл төнчүзүнге чедир бүрүн күүседир дээш туржуп турарлар.

Республиканың совхозтарының сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери чедиишкинниг ажылдап, онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаа бетинде ажыр күүсеткеннер. Декабрь 15-те медээден алырга, республиканың он району, Таңды биле Кызыл районнардан өскези, 29 совхоз беш чыл планын күүсеткен. Тодаргайлаарга, 1976—1980 чылдарда күрүнеге 127 муң тонна сүт садар турган, херек кырында 127 муң 727,6 тоннаны саткан, азы ол дээрге тоску беш чылдаазынга деңнээрге, 3688,4 тонна хөй.

Статистика эргелелиниң декабрь 16-да медээзин ёзугаар, Бай-Тайга, Өвүр, Тожу болгаш Тес-Хем районнар сүт садарының чыл планын күүседипкен. Чөөн-Хемчик район планын 99,4 хуу күүседип алган. А республика чыл планын 93,7 хуу күүсеткен.

Республиканың ажыл-агыйлары онгу беш чылдың эрткен дөрт чыл он бир айларында 117 муң 163 тонна эътти күрүнеге саткан. Ынчалзажок совхозтар ам-даа, 22 муң 837 тонна эът өрелиг арткан. Беш чылда эът садарының планын чүгле ийи район — Мөңгүн-Тайга биле Кызыл районнар күүсеткен. Ол ышкаш «Мөген-Бүрен», «Көк-Тей», «Тыва» болгаш «Сукпак» совхозтар планын күүсеткен.

Бо чылын эът садарының планын республика 65 хуу күүсеткен. А Мөңгүн-Тайга район — 105,6 хуу. Ол ышкаш «Малчын», «Мөген-Бүрен», «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтар болгаш Кызылдың куш фабриказы чылда бердинген планныг даалгаларны күүсеткилээн.

Күрүнеге дүк садарының беш чыл планын чаңгыс-даа район күүсетпээн. Ажыл-агыйлардан чүгле 8 совхоз бо талазы-биле планныг даалгазын күүседип алган.

Дүк садарының чыл планын база-ла Мөңгүн-Тайга район болгаш 13 совхоз күүсеткен.

Бо саннардан алгаш көөрге, ажыл-агыйлар онгу беш чылда болгаш оон сөөлгү чылында мал продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле хөй өрелиг арткан-дыр. Ынчангаш келир беш чылда ындыг хожудаашкынны болдурбас, планныг даалгаларны, хүлээлгелерни бүрүн күүседир дээш көдээ ишчилерден улуг күжениишкин-биле ажылдаары негеттинер апаар.

МАГАЛЫГ-ДЫР

«1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның XXVI съездиге төлевилелин бистиң эгээртинмес Төрээн чуртувустуң булуң бүрүзүнде совет кижилер холдан салбайн номчуп, таныжып турар. Мен база улуг өөрүшкү, сонуургал-биле номчуп таныжып турар мен.

Кол угланыышкыннарның сос бүрүзүнде, чурагай бүрүзүнде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кижи дугайында ада сагыш салыышкыны база катап илереттинген. Партия бодунуң ол сорулгазын он бирги беш чыл планында база чайгылыш чок уламчылаарын онзалап айтып турар. Ол дугайында чүгле номчууру эвес, оон-биле кады медерел билири дыка өөрүнчүг-даа, кижиниң хөй-аъдыч чайгаар көдүрүп кээр-дир.

Кол угланыышкыннарның Төлевилелинде бистиң чонувустуң чаагай чорууң бедидеринче улуг сагыш салып турар. Чижээ, назылап кырган кижилерге пенсия, пособие тывсырын чугулалап көрүп турар.

Төлевилелде мынча деп айыткан: «Ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның назылап кырааньда болгаш инвалид апарганда алыр пенсияларының, а ол ышкаш азырадыкчызын чидирген таварылгада алыр пенсиязының эң биче хемчээлдерин бедидер».

Оон-биле кады чүгле, назылап-кыраан пенсионерлер дугайында салыышкындан ангыда, ажылдап шыдаар шинээлиг кижилер бүдүрүлге, организация черлеринге боттарының шыдаар шаа-биле ажылдаар ужурлуг, хөй-нити ажылынга идепкейлиг киржир дээрзин база айыткан.

Ынчангаш Төлевилелде «Пенсионерлерниң нити күш-ажылынга киржир аргаларын калбартыр» деп айытканын аажок чүүлдүг деп көрүп-биле деткип тур мен. Мен бодум хуумда пенсиялап үнүзүмзе-даа, хире-шаам-биле ам-даа уламчылап ажылдап турар мен.

Ынчангаш Төлевилелде «1981 чылдан эгелээш, чурттуң районнарының аайы-биле ажылдап турар херээженнерге чаш уругну бир хар чедир ажаап-азыраар кылдыр чамдызы төлевирлиг шөлээ бээрин доктаадыр. Чаш уругларлыг херээженнерге долу эвес ажыл хүнүнде азы долу эвес ажыл неделязында таарыштырган график ёзугаар, а ол ышкаш бажыңынга ажылдаар арганы тургузар. Бажың ажылын чиигедир талазы-биле дээштиг хемчеглерни алыр» деп төлевилеп турарын кончуг чүүлдүгзүнүп деткип турар мен.

О. ДАНЧАЙ-ООЛ,
персоналдыг пенсионер.
1941 чылдан бээр СЭКП кежигүнү.

Тыва респотребсоюзтуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Петр Романович Сорокинни Кызыл хоорайга тывары берге. Колдуунда-ла ырак-узак Бай-Тайга, Эрзин, Мөңгүн-Тайга районнарының девискээринге харын дужуп болур. Ол районнарның улуг-биче чонунда ону таныvас кижи ховар. Чүге дээрге, ол черлерниң чонунуң садыгларында аъш-чем-даа, үлетпүр-даа бараанарын эккеп турарларының бирээзи ол.

Мурнакчы чолаачы Петр Сорокин бүдүрүлгениң № 8 бригадазының кежигүнү. Ол айдан айже, чылдан чылче планныг онаалдазын доктаамал ажыр күүседип келгенинден коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп аттың эдилекчизи болган. Оон аңгыда сөөлгү чылдарда социалистиг чарыштың доктаамал тиилекчизи болуп келген.

Бо хүннерде Петр Романовичиниң күш-ажылчы календарында 1982 чыл кэстүп келген.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАННАРЫ — ЧОННУҢ ПЛАННАРЫ

МАССАЛЫЫ-БИЛЕ ТАНЫШКАН

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп төлевилелин «Сүт-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилери массалыы-биле таныжарын уламчылавышаан. Чоокта чаа түс черниң Культура бажыңынга ажыл соонда хөй кижи чыылган. Аңаа совхозта партком секретары Сегбе Араладүевич Ондар Төлевилелди таныштырган. Ол он бирги беш чылда чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң айтырыгларын түс-түс адырлар аайы-биле допчулап, тодаргай тайылбырлаан.

Төлевилелге хамаарыштыр санал-онал бергеннер хөй. Пенсионер эмчи Николай Байындыевич Очур-оол сөс алгаш:

— Партияның XXVI съездизинге уткуштур күш-ажылчы кижи бүрүзү бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турарын солуннардан номчуп турар мен. Пенсионер мен. Ынчалзажок нинтилелге ажыктыг ажылдардан чыдып калбас сорулганы салгаш, совхозка пенсионерлер бөлүүн тургузарын шиитпирледим. Ол бөлүк хөй-нити ажылдарга доктаамал киржир ужурлуг. Бистиң бо эгелээшкинивис аныяктарга үлегер-чижек болур — деп, ол саналдаан.

Ол-ла суурда 15 агиткварта бар. Агиткварта бүрүзүнге агитатор башкылар Төлевилелге хамаарыштыр баштайгы кичээлдерни эрттиргилээн. Школа, эмнелге, ажылчын кооперация организацияларынга школада теоретиктиг семинарның пропагандизи Д. Л. Кужугет болгаш Ч. Д. Ондар, К. Н. Ондар олар Төлевилелди таныштыргылаан.

О. ЧАҢ-ООЛ,
башкы.

КҮҮСЕТПИШААН

Бай-Тайга районнуң херeглекчилер нинтилелинде съезд мурнунуң социалистиг чарыжы калбарган.

Түс-түс магазиннер, бригадалар социалистиг хүлээлгелерин ай санында кызымак күүседип келгеннер. Эрткен айларда коллективтиң ажылының түңнелдерин бо айның эгезинде үндүрген. Онгу беш чылдың дөрт чыл он бир айларында планныг онаалдаларын кооператорлар бүрүн күүседипкеннер. Ону сан-түңге көргүзерге — үүрмектеп садар барааны садылгазының дөрт чыл он бир айларда планныг онаалдазы 100,1 хуу, нинтиниң чемненилгези 102 хуу күүсеттинген. Пландан ажыр 18,8 муң рубльдиң барааны чонга саттынган, 207,6 тонна дагандан кылыглар бүдүртүнген.

Кооператорларда

Коллективтиң хөй-нити чемненилгезиниң, пекарняның ажылдакчылары беш чыл планын хуусаа бетинде декабрь 1-де күүсеткен. Мурнакчылар бо хүннерде 1981 чылдың январының үлүүнде ажылдап турарлар.

Районнуң херeглекчилер нинтилелиниң коллективи доозукчу чылдың планныг онаалдаларын бүрүн күүседиптеринге бүзүрелдиглер. Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп Төлевилелин кооператорлар кичээнгейлиг өөренип турарлар. Чурттакчы чоннуң садыг хандырылгазының деңнелин бедидер, садыглаарының дептиилгелиг аргаларын бүгү хемчээл-биле хөгжүдер, ажылчы чоннарга таарымчалыг байдалды тургуспушаан, садыг болгаш нинтиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң ажылдаар чурумун экижидер. Садып алыкчыларның негелде-херeглелдерин өөренип көөр талазы-биле ажылды сайзыраңгайжыдар, чурттакчы чоннуң янзы-бүрү бөлүктериниң болгаш чурттуң районнарының негелде-херeглелиниң онзагай чүүлдерин улам ханы кичээнгейге алырын ол угланыышкыннарда айыткан. Районнуң херeглекчилер нинтилелиниң ажылдакчылары ол сорулгаларны деткип, чүүлдүгзүнүп көрбүшаан, боттандырары-биле келир чылын кандыг-кандыг хемчеглер ап чорударын тодарадып турарлар.

Б.Д. ХЕРТЕК.

АМДЫГААШТАН ЭГЕЛЭЭР

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары келир чылдың часкы тарылгазын шалыпкын чорударлары-биле аңаа белеткенип турар. Совхозтарга нинтизи-биле 29 муң ажыг гектарга тарылганы чорудары планнаттынган.

Районнуң ажыл-агыйларынга чайгы болгаш күскү чер андарылгазын 22 муң гектарга чоруткан. 7360 тонна үрезинни белеткеп алыр турган, оон 5770 тоннаны белеткээн. Чүгле «Тыва» совхоз 740 тонна бирги класстың үрезинни белеткеп, арыглааш, шыгжап алган, а өске совхозтар үрезинни четчелеп, белеткеп албаан. Келир чылын чажар үрезининден ажыл-агыйлар чүгле 1800 тоннаны арыглаан. Үрезин арыглаашкынын СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик», «Сүт-Хөл», «Хөндергей» совхозтарда четпес организастап турар.

Тарылга шөлдерин чемиштидер, аңаа органиктиг чемиштидилгелерни чогуур өйшаанда сөөртүп төгери ажыл-агыйларда четпес организастаттынып турар. Ылаңгыя Карл Маркс аттыг, «Сүт-Хөл» совхозтарда бо ажыл кончуг кошкак. Чамдык ажыл-агыйлар минералдыг чемиштидилгелерни долузу-биле ажыглавас, хамаан чок черге төп каар, оларның кадагалалынче кичээнгей салбас чоруктар бар. Оон уламындан олар үрелип, баксырап каарга, олла хевээр каавтар фактылар кайы-даа ажыл-агыйларда барын айтыр апаар. Ол чижекке «Хөндергей», Карл Маркс аттыг совхозтарны хамаарыштырып болур.

Ол ышкаш ажыл-агыйлар боттары сорттуг үрезиннерни тарып өстүреринче кичээнгей салбайн келген.

Районда «Хөндергей», «Октябрь 30 чылы» совхозтар ногаа ажыл-агыйлары кылдыр тускайлаттынган. «Октябрь 30 чылы» совхоз эрткен чылын белеткеп алган картофель үрезининче, ооң ажаалдазынче кичээнгей салбааныңдан, үрелип баксырааны-биле төпкен. Бо чылын 320 тонна картофель үрезинин белеткеп, шыгжап алган. Ол үрезин база баксырап, эрткен чылдагы ышкаш байдал катап эгелээн. Бо талазы-биле буруулуг кижилерге харысалга хүлээдир өй келген.

Совхозтарда үрезин шыгжаар тараа складтары чогундан белеткээн үрезиннерни чаңгыс черге шыгжап турарындан олар холужуп чыдар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөлде хову турлаанда үрезиннер сарай адаанда чыдып турарындан хат хадыырга арзында холужуп турар болгаш оларның арыглаашкынын чаа эгелээн.

«Алдан-Маадыр» совхозтан өске ажыл-агыйлар сөөлгү чылдарда чиңге-тарааны тарывастаан. Ону тарып өстүреринче өске ажыл-агыйлар амдыгааштан эгелеп сагыш салып, үрезинни бар черинден тыптынары чугула. Бок үнүштер-биле демисел четпес тургустунган. Ооң уламындан тарылга шөлдеринден бок үнүштер хөй үнүп турар. Чер ажылының агротехниказын сагывас, ону хажыдар чоруктар бар.

«Тыва» совхозтуң баазазында сорт участогу ажылдап турза-даа, ооң ажылында четпестер хөй. Ында янзы-бүрү сорттарның тарааларын тарып өстүрүп турар. Оларның чамдыктарындан гектардан 40 ажыг центнер дүжүттү ап тургулаан. Ол хирезинде ажыл-агыйларның удуртукчулары-биле болгаш агрономнар-биле харылзаа чок ажылдап келген. Совхозтарның тарылга шөлдеринге дуржулга кылып, кандыг сорттарның үрезиннерин тарыза экил дээрзиниң дугайында шенелделерин кылбайн, арга-сүмелерин бербейн турар. Үрезин участогунга тарып өстүрген тарааның үрезиннерин чүгле «Тыва» совхозка берип турар. Бо чылын 200 тонна бирги класстың кызыл-тас үрезинин берип каарга, ол совхоз семиртилгеде турар малдарны чемгерип кааңкан болган.

— Сорт участогу «Тыва» совхозтуң девискээринде туруп турар хирезинде-ле, ол совхозтуң удуртукчулары биске дуза көргүспейн турар — деп, участоктуң даргазы Д. Н. Сат чугаалап турар.

Ажыл-агыйларга часкы тарылга техниказын септээри чаа-ла эгелээн. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта механизаторлар чедишпейн турарындан септелге оожум темпилиг. «Сүт-Хөл» совхозта тракторларның артык кезектери чогундан ажыл чорбастаан. Ону хандырар ужурлуг Сельхозтехниканың Чадаана каттыжыышкыны хемчег албайн турар.

Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш агрономнары часкы тарылгага белеткел ажылдарын амдыгааштан эгелеп, эки шынарлыг чорудары, аңаа хүн бүрүнүң контролюн тургузары, айыттынган четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула.

Н. ДАЖИНМАЙ.

А. Н. КОСЫГИН-БИЛЕ МОСКВА БАЙЫРЛАЖЫП ТУР

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады— Алексей Николаевич Косыгинниң мөчээнинин дугайында медээни совет улус ханы кажыдал-биле дыңнаан. Ажыл-агыйжы тургузуушкунуң улуг организакчызы, бүгү күжүн, билиин, партия болгаш күрүне ажылының талазы-биле улуг дуржулгазын коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг херээнге бараан болдуруп келген ол кижиниң чүрээ сокпастаан.

Алексей Николаевичиниң партия кайнаар-даа чорударга ол Төрээн чуртка, совет улуска шынчы бараан болуп, партийжи бедик шынарларын, ажыл-херекти ханы билирин, СЭКП-ниң политиказын боттандырарда негелделиин болгаш принципиалдыын көргүзүп келген.

Коммунизмниң идеалдарынга кызыгаар чок бердинген А. Н. Косыгин Совет Эвилелиниң даштыкы политиказын чорударынга идепкейлиг киржип келген.

Совет Армияның Төп бажыңы. А. Н. Косыгинниң портрезин кажыдал кожааларыбиле быжыглай хаажылааш, оон мурнуу чарынында тургускан. Ында, Кызыл Туктуг залда, чечектер арзында бедиктээш кырында мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты салган. Алексей Николаевич-биле чарлып ёзулажыр дээш декабрь 22-де москвачылар олче үзүк-соксаал чокка шууjуп кээп турган.

Бедиктээштиң мурнуу баарында кызыл пөстен дааран сыртыкчыгаштарның кырында — Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга А. Н. Косыгинниң улуг ачы-хавыяаларын демдеглээн шаңналдары: Социалистиг Күш-ажыл Маадырының «Кадыыр болгаш Маска» деп алдын медалы, Ленинниң алды ордени, Октябрь Революциязы болгаш Кызыл Тук орденнер, ССРЭ-ниң хөй-хөй медальдары.

Кызыл туктарны мөгейтип астылаан. Хааржааның чанында — СЭКП Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден чечектер.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларындан, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинден, ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң министерстволарындан болгаш ведомстволарындан, СЭКП Москва хоорай комитединден, Моссоветтиң күүскомундан, СЭКП Москва комитединден, Москваның область Совединден, СЭКП обкомнарындан болгаш облкүүскомнардан, хөй-нити организацияларындан, мөчээн кижиниң төрелдеринден болгаш чоок кижилеринден чечектерни уламчыр салып турган.

Кажыдалдың аялгазы чаңгыланып турган. Орнукшудулганы организастаар талазы-биле чазак комиссиязының кежигүннери кажыдалдың баштайгы ёзулалын кылган.

Хүндүскүнүң 12 шак. Хүндүлел таңныылынга эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, М. В. Зимянин, К. В. Русаков олар кээп турупкан.

Он-он муң москвачылар Кызыл Туктуг залга кээп турган. Заводтарның, совхозтарның ажылчыннары, колхозчулар, партия, совет, профэвилел, комсомол ажылдакчылары, Совет Армияның дайынчылары, эртем болгаш культура ажылдакчылары, хөй-нити организацияларының төлээлекчилери, студентилер Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң шынчы оглу-биле чарлыышкынның ёзулалын кылганнар. Совет күрүнениң чаагай чоруунга эрес-шудургу күш-ажылы, бөдүүн чоруу болгаш кижилерге сагыш човангыры дээш Алексей Николаевичини партияга болгаш чонга ханызы-биле хүндүлеп, оон авторитедин бедик-биле үнелеп келген.

Хүндүлел таңныылы үш минута болгаш-ла солчуп турган. Кажыдалдың ёзулалында — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, министрлер, Москваның болгаш Москва областың партия, совет организацияларының удуртукчулары, шериг начальниктери.

(СЭТА)

Национально-краеведческий отдел

Чоннуң байлаан хумагалаар

БАШ УДУР ХЕМЧЭЭН АЛЗА

Улут-даа, биче-даа бүгү чүүлдерни хумагалыг көөр, камналга дээш бүгү-нийти ворходту чорудар талазы-биле «Чоннуң байлаа — бүгүдениң» деп эге-биле «Шын» солунга парлаттынган Тыва АССР-ниң бөлүк депутаттарының ажык чагаазынга холбаштыр чамдык материалдар солуйга үнгүлээн. А оон ангыда ол чагааны улусчу контроль органнарының болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының хуралдарынга база чугаалажып турары ол черле эки-дир.

Бо чугула айтырыгга холбаштыр чамдык бодалдар база саналдар тургустунуп кээр боор-дур. Ол дугайы мурнунда көдүрүлбейн турбаан-на болгай. Чоннуң байлаан камнап, хумагалаарының, материалдыг болгаш саң-хөө курлавырларын чөп ажыглаарының дугайында чугаалар улуг-даа, биче-даа хемчээлдиг янзы-бүрү хуралдарга бо-ла дыңналыр, шиитпирлер база эвээш эвес. А ынчалзажок оларның үре-түңнелдии, дээштии чогуур деңнелге четпес. Материалдыг чүүлдерни, машина-техниканы кайы хамаанчок үрегдеп, чок кылыр, малды самчыгдап, төтчеглээр чоруктарның чижектерин барык-ла район, ажыл-агый бүрүзүнден көргүзүп болур.

Мээң ажылдап турар совхозум — «Бай-Талдың» нийти байдалын алырга, малдың баш саны өзүп, чамдык планныг даалгаларны күүседип турар ажыл-агыйларның бирээзи. Даандырган ажыл-херекти бедик харысалга-биле көөр, эки көргүзүглерни чедип ап турар мурнакчы кижилер ажыл-агыйның кайы-даа адырларында хөй. Ынчалзажок чамдык ажылдакчыларның харысалга чогундан ажыл-агыйга улуг каража, когаралдар база таваржып тургулады. Ооң чижектерин маңаа көрээл. Бо чылдың мартта совхозтуң гаражы өрттенгеш, янзы-бүрү марканың 20 хире автомашиналары, тракторлары шуут-ла хуюктадып калган. А оларның өртээ ортумаа-биле санаарга 52 муң ажыг рубль. Оларны заводка эң үнелиг каң демирден кылган, хөй ажылчын күштү, акша-хөреңги чарыгдаан-на болгай. Заводтан ол хамык машина-техниканы ыраккы «Бай-Талга» чедир сөөртүрүнге та чеже акша чарыгдаан.

Маңаа буруулуг кижилерге партия база администрация талазы-биле хемчеглерни хүлээткен-не харын. Ынчалзажок куруунеге чедирген ол хөй когаралдан чаңгыс көпеек-даа дедир эгиттинмээн. Машина-техниканың кадагалалынга ындыг кижи шыдажыр аргажок четпестерни совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчыларындан, ылангыя техниканың айыыл чок чоруунуң тускай инженериндей эгелээш, директорувуска чедир харысалгалыг ажылдакчылар, партком, көдээ Совет болгаш улусчу контрольдуң бөлүү чогуур өйүнде канчап эскербээнил, ону болдурбас дээш баш удур чүге хемчег албааныл деп айтырыг маңаа тургустунуп кээрдир.

Өске бир чижек. Чүгле бистиң совхозка эвес, районнуң өске-даа ажыл-агыйларынга хөй акша-хөреңгини, материалдыг чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, черниң ханызынче өрүмнээш арыг, соок суг аттыгып үнүп кээр кудуктарны кылып каар. Малчынга-даа, малга-даа ол улуг ажык-дузалыг. Оларны ажыглаарда, техниктиг билии база дуржулгазы четпес кижилерге, чамдыкта ооң ужурун шуут билбес малчынга безин кандыг-даа материалдыг харысалганы барымдаалавайн хүлээдирип каар.

Ынчангаш техника-биле хеделдирер ындыг чугула кудуктар удавааанда ажыглаар аргажок кылдыр үрелип каар, ооң соонда оларның кончуг чугула дериг-херекселдерин чамдык багай сеткилдиг кижилер тоймаглап кааптар. Ындыг кудуктар бистиң совхозтуң девискээринде безин бар. Оларның бирээзиниң балансылыг өртээ 25—30 муң рубль чеде бээр. Эки ажыл-агыйжы кижилер көпеектен эгелеп санап билир, бүгү-ле чүүлдерни хумагалыг көөр болгай.

Мен хойжу болганымда бистиң ажыл-агыйжы органнарывыстың, тускай эртемниглерниң база чамдык малчыннарның мал ажылынга хамааржылгазының дугайын база кыска-зы-биле чугаалаар бодаан мен. СЭКП райкомунуң пленумнарынга, райсоветтиң сессияларынга болгаш өске-даа улуг, биче хемчээлдиг хуралдарга олуржурга илеткелчилер-даа, санал берген эштер-даа ажыл-агыйлардан чүс-чүс мал өлүп, хораан азы оларны оорлаткан, самчыгдап база төтчеглээп дээрзиниң чижектерин чугаалап-ла турарлар. Бир эвес ажыл-агыйны угаазылалдыг чоруткан, удуртукчуларның база специалистерниң, малчыннарның харысалгазын бедиткен болза, шуут-ла өскээр, халас чоруп турар ол хөй малды камгалап алыр арга черле турган. Ол дээрге муң-муң тонна эът, дүк-түр. Бир эвес ол бүгүнү чөп ажыглап, куруунеге саткан болза, район оңгу беш чылда мал ажылының продуктуларын садар планын долдур болгаш ажыр күүседип болур турган. А херек кырында сүттен өскезин күүсетпээн.

Бистиң совхозувуста малдың хорамчазы, ону оорладыр, самчыгдаар чоруктар ам-даа хөй. Чамдыкта элдептиг таварылгалар база тургулаар. Ийи малчынның кыштаа чаңгыс кырлаң ажыр, а көргүзүү шуут ылгалдыг. Эки малчын төрүүр чүс малдан 100 ажыг чаш төлдү, а чалгаа, шушпең кижи 100-тең чүгле 30-40-ни ап турар. Мен бодаарымга мындыг таварылга бүрүзүн шуут-ла тодаргай сайгарар, чамдыкта оларның айда алыр шалыңын-даа эде көөр болза эки.

Эки малчын болур дизе, даандырган ажылга кезээде бедик харысалгалыг болур, азырадыкчы хөөнден база уштунгаш, хөй чүүлдерни боду кылып алыр апаар. Бисте өдек кыштаан колдуунда боду септээр, чыл бүрүде 20—30 тонна сигенни белеткеп алыр коммунист Ананды Очур ышкаш малчыннар эвээш эвес. Ажылдың харысалгазын бедии-биле медереп билир кижилер ындыг боор-дур.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинде мындыг одуруглар бар: **«Улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга камналганың болгаш хумагалыг чоруктуң шыңгыы чурумун хандырар, үениң факторун барымдаалаар, салган сорулганы эң кыска хуусаада күүседир, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудар».** Ынчангаш бо талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый, контроль органнарының база ажылдакчы бүрүзүнүң харысалгазын бүгү талалыг бедидер, олардан негелдени улам күштелдирер, херек апарган таварылгада бо ажыл-херекти күүседиринге харысалга чок болган кижилерге шыңгыы хемчеглерни хүлээдири чугула деп бодаар мен. А кол-ла чүүл болу бээр улуг четпестерни, чазыгларны үгдеретпес дээш оларны баш удур-ла сайгарып көрүп, хемчеглерни алза чогуур.

И. ЭРЕЛЧИН,
СЭКП обкомунуң кежигүнү, «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬДУҢ арны

1980 чыл
декабрь
№ 12 (86)

«Камналганың чурумун күштелдирер, ажыл-агыйның бот-орулга-чарылгазын быжыглаар. Чурттуң экономиказын улам ынай өстүрер болгаш совет кижилерниң чаагай амыдыралын бедидер дээш чоннуң байлаан өстүрүп көвүдедир болгаш ажыктыг кылдыр ажыглаар. Улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга камналганың болгаш хумагалыг чоруктуң шыңгыы чурумун хандырар, үениң факторун барымдаалаар, салган сорулганы эң кыска хуусааларда күүседир, ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чоруктар-биле шиитпирлиг демиселди чорудар. Ол талазы-биле министерстволарның, ведомстволарның болгаш эргелеп башкарарының өске-даа органнарының ролюн болгаш харысалгазын бедидер».
(Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелинден).

ОЛ БАЗА КОЛ АЙТЫРЫГ

Электроэнергияны болгаш оттулар чүүл курлавырларынга хумагалыг болуп, ону камналгалыг чарыгдаарынче Кызыл районнуң улусчу контроль органнары кичээнгейни мөөңнеп, бо талазы-биле ажылды элээн күштелдирип турар.

Ол айтырыгны районнуң улусчу контроль комитеди перспективтиг планга кирген болгаш аңаа үндезилеп ажылды организастап келген. План ёзугаар рейдилерни районнуң совхозтарынга, бүдүрүлгелеринге, албан-организацияларынга хөй удаа чорудуп, электроэнергияның, оттулар чүүлдүң чарыгдалын хынаан.

«Көк-Тей», «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтарга чоруткан хыналдаларга улусчу контрольдуң штаттан дашкаар инспекторлары Е. П. Скороходова, Е. П. Логачев, улусчу контролёрлар Б. Ч. Ховалыг, Оган-оол олар идепкейлиг киришкен. «Көк-Тей» совхозтуң МТМ-зиниң, автопарктың, контораның чылыдылга системазындан үнүп турар чылыг сугнуң чарыгдалын рейд бригадазының кежигүннери хынап, четпестерни илереткен. Совхозтуң конторазын чылыдар дээш чылыдылга камеразындан хөй сугну камналга чокка төп турар болган. Бүдүн одалга сезонунда 2952 тонна чылыг сугну ынчаар халас төккенин хайгыылчылар тодараткан. Ону одалга чүүлүнче шилчидерге 37,5 тонна хөмүр-даш болуп турар. Чылыдылга системазындан үнген сугнуң нийти карылгазы 3273 рубль болуп турар. Четпестерни контролёрлар илереткен соонда ону эдер талазы-биле совхоз дирекциязы чогуур хемчеглерни алган.

Электри хандырылга чериниң айтышкынның күүсетпейн баар чоруктар «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтарга база турган.

Бо чылдың бирги чартыында улусчу контролёрлар техниктиг хандырылга чериниң инспекторлары-биле кады совхозтарның электри шугумун хынап көргеш, четпестерни илереткен. «Тиилелге» совхозтуң электрошугумун хынаар, септээр талазы-биле хемчег алдынмайн турган. Электри санакчылары ажылдавас, контролёр кижи чок болганы хыналдага тодараан. Ол совхоз чүгле апрель айда безин 160 муң киловатт-шак электроэнергияны чарыгдаар турган болза, херек кырында 545 муң киловатт-шак электроэнергияны чарыгдаан. Ынчангаш лимиттен ажыр 300 муң киловатт-шак хире электроэнергияны чарыгдаан. Моон чылдагааны ону камныг чарыгдаарынче совхозтуң удуртукчулары сагыш салбааныңда.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларында, тудуг организацияларында кывар-чаар материалды төтчеглээр, камнавас чоруктар хыналдадан илерел турар. Бо чылдың бирги чартыында № 62 КМК-да 479 литр бензинни төтчеглеп каапкан. Бо организацияда бензин кудар автостанция турза-даа ону ажыглавайн, бензинни кандыг-даа хемчээл чокка кочал-биле кудуп турган.

«1980-1981 чылдың күскү, кышкы үезинде улус ажыл-агыйын болгаш чурттакчы чонну оттулар чүүл-биле, электри болгаш одалга энергиязы-биле хандырарының дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының күүселдезин дөрткү квартала комитеттиң хуралынга чугаалашкан. Бо хүннерде районнуң бүдүрүлгелеринде, албан-организацияларында электри болгаш чылыдылга энергиязының, кывар-чаар материалдарының чарыгдалын хынаар талазы-биле рейдилерни улусчу контролёрлар күштелдирип турар.

В. ОЙДУП,
Кызыл районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинде улусчу контроль бөлүү (даргазы В. М. Ермолюк), ооң кежигүннери ында партия организациязының идепкейлиг дузалакчызы. Олар коллективке күш-ажылдың сагылга-чурумун доктаамал быжыг тудар, хөмүрдаштың хереглекчилерге чедирилгезин, разрезтиң чуртталга фондузун шын үлеп турарын, электроэнергия болгаш кывар-чаар чүүлдер камналгазын үргүлчү хайгаарап, четпестерни баш удур чайладырының дээштиг хемчеглерин ап келген. Контролёрлар даалгаларны ак сеткилдиг күүседип турар.
ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талаже) разрезте идепкейлиг контролёрларның бирээзи А. Г. Кузеевтин токарь Н. Г. Валов, газоэлектросварщик Е. И. Менчиков-биле беседалажып турары.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ҮЕНИҢ ШЫЛГАЛДАЗЫ

Нийтиниң малын хүр-чаагай кыш ажырары амгы үеде хүннүң эң кол айтырыы болуп турар. Бо чугула кампанияны чедиишкинниг эрттиририн хандырары чер-черде улусчу контроль органнарының база чугула сорулгазы. Аңаа хамаарыштыр ийи районнарның улусчу контроль комитеттериниң даргаларынга сөстен берээл.

Л. ШУТОВ, Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы:

— «Кызыл тараачын» совхозтуң төп СБФ-зинде мал кыштаглаашкынны багай эвес эгелээн. Аңаа саанчы З. А. Седипей удурткан улусчу контроль бөлүүнүң кирип турар улуг-хуузу улуг. Ында хайгыылчылар мал чеминиң килограмм бүрүзүнүң чөп чарыгдалы дээш демисежип, ону шыңгыы учётка алган, ол хонуктуң, бир айның нормазын ёзугаар камналгалыг чарыгдап турар. Малга чем үлээрде чүгле кормушкага салып, чылыг сугну өй-шаанда бээрин чедип ап келген. Чем рационунга силос, сенаж, тараа холумаа, бөдүүн чемнер шупту кирген турарын чедип алган.

Бо ферма районда фермалар аразында чарышка чаңгыс эвес удаа тиилекчи болган. Үшкү квартал түңнели-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчирир Кызыл тугун быжыы-биле туткушаан. Коллектив сүттү бүдүрериниң, куруунеге садарының планын хуусаа бетинде күүсеткен, сүттүң шынары дээш демиселди күштелдирген.

Фермада улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери шупту доктаамал даалгалыг. Кышкы үеде олар фермада участок бүрүзүн хайгааралга алган. Мал чеминиң чарыгдалынга хажыдышкын болдурган кижилерни контролёрларның саналын ёзугаар бүдүрүлге хуралдарынга шыңгыы көрүп, «Массаның контролюнга» деп хуудуска, «Чаңныкка», хана солунга шүгүмчүлеп турар.

Районнуң хөй фермаларында контролёрларның ажылы идепкейжээн. «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында хойжу бригадаларның хөй кезии, өске-даа хойжуларның кодааннары мал чеми-биле хандыртынган. Кажааларны өй-шаанда септеп, чылыглаан, нийти байдалы эки. Малчыннар бажыңнары шынарлыг септеттинген. Кодааннарда кормушкалар, шагжалар четчир. Малды чылыг суг-биле суггарарын организастаан.

Районнуң улусчу контроль комитеди бодунуң активинге даянгаш, Советтерниң доктаамал комиссиялары болгаш «Комсомолчу прожекторнуң» кежигүннери-биле кады кыштаглаашкынның байдалын доктаамал хынап, четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар.

Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларда байдал багай. Чижээ, «Хадын» совхоз (директору А. А. Тыхеев) сүт-бараан фермазында кажааларны кышка өй-шаанда септеп, белеткээриниң чогуур хемчеглерин албайн, эрткен чылдың кыштаглаашкынындан чогуур түңнелдер үндүрбээнин хыналдадан илерээн.

Бо совхозтуң хой ажылында кышка белеткел болгаш кыштаглаашкынның байдалы база багай. Чамдык кажааларны чылыг үеде септеп албаан. Хойжулар бажыңнарының септелгези куду шынарлыг, оларны эки чугайлаваан болгаш дозулаваан. Чамдык кодааннарда оттулар ыяш, хөмүр-даш сөөртүнмээн. Суглуг-Хем деп черде беш кодаанда сиген курлавыры чок, барык бүгү кодааннарда дусту, концентраттарны чедирип бербээн болган.

Кышка белеткелди болгаш ону эрттирерин харысалга чок көрүп, мал ажылынга зооветеринарияның профилактиктиг хемчеглерин багай организастааны дээш «Хадын» совхозтуң директору А. А. Тыхеевке, кол зоотехник И. В. Петкевичиге болгаш кол мал эмчизи М. С. Очурга районнуң улусчу контроль комитеди шыңгыы хемчег хүлээткен. Четпестерни эдери-биле организас-техниктиг хемчеглерни чорудар деп оларның аазаашкынын комитет кичээнгейге алган.

«Шивилиг» совхозта кыштаглаашкын база улуг четпестерлиг. Районнуң чамдык ажыл-агыйларында мал чемин шын кадагалап, чөп чарыгдаар ажылда, кодааннары кормушкалар-биле хандырып турарында улуг четпестер илерээн. Мал чеминиң чарыгдалында ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи фактылар эвээш эвес.

Совхозтарның зооветеринария албанының ажылы шыңгыы четпестерлиг. Малдың янзы-бүрү аарыгларынга удур профилактиктиг хемчеглер кошкак. Малчыннарның садыг, амыдырал хандырылгазында четпестер хөй. «Саян» совхозтуң Сесерлиг, «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырларында хойжуларга автолавка ховар баар, ында-хаая барза-даа чугула бараанарны чедирбейн турар.

Улусчу контролёрларның чоруткан хыналдаларының түңнелдерин ёзугаар чер-черге малчыннар хуралдарын, совхозтарның техниктиг чөвүлелдериниң хуралдарын эрттиргилээн. Улусчу контроль бөлүктери боттарының материалдарын парткомнарга, совхозтар дирекцияларынга кирип, кыштаглаашкынны хүр-чаагай, организастыг эрттирериниң хемчеглерин ап турар.

Д. С. КУУЛАР, Мөңгүн-Тайга районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы:

— Районда кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын баш бурунгаар тургускан план ёзугаар чорудуп, тускай бригадаларны, звеноларны тургузуп, ол бригада, звеноларның кылыр ажылдарын, оон хуусаазын тодараткан турган. Ол ышкаш малчыннарның кужу-биле чаа төлевилелдиң кажааларын тудуп, оларның база чуртталга бажыңнарының кол болгаш үүрмек септелгезин чогуур хуусаазында чоруткан.

Шээр малдың төрүүр кодааннарын кышка ыяк белеткээриниң хемчеглерин алган. Оларны суг-биле үзүктел чокка хандырар дээш суг кудар улуг хемчээлдиг цистерналарны тургускан.

Кышка белеткелди «Малчын» совхоз чогуур хуусаазында, эки чоруткаш, кыштаглаашкынче организастыг кирген. Ында № 1 хойжу бригаданың малчыннары Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны М. Биче-оол, К. Салчак, Б. Тейнин, № 4 бригадада хоочун хойжу С. Сереннатпит, № 3 хойжу бригадада С. Харлыг-оол, «Мөген-Бүрен» совхозтуң хойжулары Д. Чамзы, Х. Сенгиш, И. Комбу, Н. Мөңгүн-оол, М. Намзал олар болгаш өске-даа малчыннар кыштагларын эрте чазып боттары септеп, мал чемнерин белеткеп алгаш, кыштаглаашкынче киргеннер.

Ажыл-агыйларда шиитпирлезе чогуур айтырыглар ам-даа хөй. Чогум-на олче улусчу контроль комитединиң, бөлүктерниң болгаш постуларның кичээнгейи угланган. Ажыл-агыйларда чамдык малчыннарның кодааннарында сигенни, дусту, концентраттыг чемнерни чогуур өйүнде чедирип албааны контролёрларның хыналдазындан илерээн, Чижээ, «Мөген-Бүрен» совхозта К. Доржу, Ш. Саая, И. Чуглур-оол, өске-даа малчыннарның кодааннарынга ноябрьның ортан үезинге чедир-ле сиген чедиртинмээн болган. Ол-ла совхозта чамдык малчыннарны одаар ыяш-биле хандырбааны илерээн. Ындыг четпестер «Малчын» совхозтар база бар. Малчыннарны керосин, лампалар, тускай хептер-биле четче хандырбайн турар. Кайы-даа совхозтар Тес-Хем районнуң Ак-Чыраада белеткээн сигенин чедир сөөртүп албаан. Суг сөөртүр автомашиналарның, кудуктарның септелгезин, оңгачаларны, шагжаларны белеткээрин чайгы, күскү үелерде четче кылып албааны илерээн.

Малчыннарны чугула херегселдиң бараанары-биле хандырары, оларның культура хандырылгазы, эмчи дузаламчызы чогуур деңнелде тургустунмайн турар.

Ындыг четпестерни чайладыры-биле районнуң улусчу контроль комитеди совхозтарның парткомнары, ВЛКСМ райкому, «Комсомолчу прожектор» штавы-биле сүмелешкеш контроль, хыналданы күштелдирериниң хемчеглерин ап чорудуп турар. Чижээ, «Малчын» совхозтуң № 2 хойжу бригадазында кыштаглаашкынны организастап турарының дугайында айтырыгны комитеттиң хуралынга чугаалажып көргеш, четпестерни чайладырының дээштиг хемчеглерин алырын бригадир Н. С. Аракчаага дааскан.

Амгы үеде районнуң девискээринде хар эрткен чылга деңнээрге улуг чагган. Бо чорук кыштаглаашкынга нарын байдалды тургускан. Ынчангаш районнуң улусчу контроль комитеди «Комсомолчу прожектор» штавы-биле кады «Малчын» совхозтуң девискээринде кодан бүрүзүнге рейд, хыналдаларны чоруткан. Аңаа улусчу контролёрларны, район болгаш көдээ Советтерниң күүскомнарының чанында көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиялар кежигүннерин киириштирип турар. Хыналдаларны «Мөген-Бүрен» совхозтуң кодааннарында база күштелдирген.

Кыштаглаашкынны хүр чаагай эрттирер талазы-биле СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырарынга районнуң улусчу контроль комитеди, бөлүктер болгаш постулар идепкейлиг киржип, ажылдың дээштиин бедидер сорулганы салган.

КӨШКЕНДЕ ТЕВЕ ХЕРЕК ЧОК

36 муң акша карманнарже, суг ышкаш, агып киргилей берген. А Тээлиде ийи аал ишти чурттаар бажың чедир туттунмаан. Ону кылып турган Барыын-Хемчик районда № 1 КМК-ның (начальниги Мамедов) тудугжулары ынаар ис баспастап, оон балды, хирээ даажы дыңналбастаандан бээр үш чыл чедип турар. Ону тудары дээш акша алдынган! «Кешкенде хеме херек чок, көшкенде теве херек чок» деп чүве ол-дур ийин. Ук бажыңны Бай-Тайгада суггарылга ажыл-агый эргелели туттурган.

Ол үттүндүрген тудуг хөлдүг черде — магазин чанында. Көөрге, ынаар бөлүк-бөлүк боол алган улуг, аныяк кижилер хартыгадан капшагай кире халыжып бар чыткылаар. Ол дээрге аңаа чаштып, «кылаң-кара» пактаар дээн арагачылар-дыр ийин. Шала кежээ көөрге, ол хос «шивээден» үнгеп-даа, тендинейндир базып-даа, бакка-сокка ырлап-даа, буга дег бустап-мөөреп-даа, аңаа-ла кызыл чудурууң чайып-даа үнүп орар кижи бар-ла, хөктүг чүве боор.

Ажыглалга кирбейн чыткаш, хайыраан бажың «чөнүп» баксырады. Ону хайгааралга алыр ужурлуг организация база-ла шимченгир хөделзе кандыгыл?

В. ЧИМИТ,
улусчу контролёр.

• • •

Бо шүгүмчүлелдиң утказынга дүүшкен моон адаанда чурукту «Шынның» чурукчузу С. ҮЙНҮКЕЙ чураан.

— «Кылаң-кара» четтирерде магалыг-ла оран-сава бо!
— Киререе безин эптиг, соңгалардан чылбыртып кире бээр.
— Магазин база чанында дивес сен бе.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

ТЭЭЛИ

«Тээли» совхозта автомобильдерни болгаш көдээ ажыл-агый техниказын ажыглап турарында улуг четпестер бар. Мында ону ажыглап турарының коэффициентизи эрткен чылын 50 хуу, а бо чылдың үш кварталдарында чүгле 45 хуу болган, бир эталон тракторга онаалтыр ээлчег нормазының күүселдези ортумаа-биле 65—70 хуудан ашпас. Кывар, чаар чүүлдү кайы хамаанчок төтчеглеп келген. Бо чылдың он айларында 7519 литр бензинни, 13483 литр солярканы нормадан ажыр чарыгдаан. Чолаачыларның база механизаторларның ажылынга контроль тургустунмаан. Оларның аразында ажылга ээриг үнер, авария кылыр, чөпшээрел чок гаражтан машиналар мунар кижилер база бар.

Ол бүгү четпестерниң дугайын Бай-Тайга районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Совхоз директору О. С. Таргынны шыңгыы доңгуткан. Кол инженер А. Х. Көктү, гараж эргелекчизи К. С. Херекти доңгуткан болгаш куруунеге чедирген каражазының чамдыызын эгидери-биле оларның бир-бир айда шалыңын тырттарын комитет шиитпирлээн.

ТООРА-ХЕМ

Мал бажы өстүрер талазы-биле үстүкү партийжи база совет органнарының доктаал-шиитпирин «Тоора-Хем» совхоз багай күүседип турар. Ол дугайында айтырыгны Тожунуң улусчу контроль комитединиң хуралынга бүгү талалыг сайгарып көрген.

Бо чылдың он айларында ажыл-агый мыйыстыг бода мал өстүрериниң планын чүгле 60,9 хуу күүсеткен, эрткен чылдың ол-ла үезиндеги деңнелинден ооң саны 628 башка, төрүүр инектер 213 башка кызырылган. Төрүүр чүс инекке онаашпыр чүгле 28 бызаа алдынган. Совхозтуң удуртукчулары болгаш специалистери ол улуг четпестерни чайладыр талазы-биле чогуур өйүнде шиитпирлиг хемчеглер албаан.

Улусчу контрольдуң район комитединиң хуралынга ажыл-агыйның кол зоотехниги М. Довуттуң тайылбырын дыңнааш, ол четпестерни болдурганы дээш ону шыңгыы сагындырган. Мыйыстыг бода малды өстүрериниң талазы-биле ажылды үндезини-биле экижидерин совхоз директору В. Куулардан, кол зоотехник М. Довуттан, малдың кол эмчизи Ю. Нгадымдан комитет шыңгыы негээн.

ТУРАН

Хөй удаа чугаалажып, санал, сүмелерни кирип турза-даа, Туранның хлеб заводунуң ажылында четпестер үргүлчүлевишаан. Коллектив планын күүсетпейн турар. Цехтерде корум-чурум болгаш санитарлыг байдал багай, далганны шишкиринден эгелээш, хлебти быжырарынга чедир технология сагыттынмайн турар, продукцияның шынары негелдеге четпес.

Заводтуң удуртукчулары (директору П. М. Сорокин, технологу Н. Л. Кучер) ындыг таарымча чок байдалга шуут чаңчыгып калган хевирлиг, оларны эдип алыр талазы-биле хемчеглер албайн келген. Республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң-даа, районнуң улусчу контроль комитединиң-даа база санэпидстанцияның-даа айтышкыннарын күүседирин олар оралдашпайн турар.

Бии-Хемниң улусчу контроль комитединиң хуралынга Туранның хлеб заводунуң ажылында четпестерниң дугайын база катап чугаалажып көрген. Мурнунда айыттынган четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни албааны дээш бо удаада завод директору П. М. Сорокинниң чартык айда шалыңын тырттарын комитет шиитпирлээн.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Ажылга дакпырлап ажылдаанда төлевир бүдүн чартыктан ашпас дээрзиниң дугайында чурумну көдээ ажыл-агый техникумунуң директору Д. А. Колесников, Кызыл хооркүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи М. Буянова каржызы-биле хажыдып, чамдык кижилерге хөй артык шалың алыр арганы берип турган. Ындыг кижилерниң бирээзи В. М. Сибирцев дээрзи Кызылдың уран чүүл училищезинге бүдүн чартык шалыңныг ажылдавышаан, көдээ ажыл-агый техникумунга база бүрүн ажылдап, 2,5 айда № 4 профтехучилищеге башкылаан. Сөөлгү ийи чартык айда ол үштен хөй черге ажылдааш, айда 500—700 рубль шалыңны ап келген. Ынчангаш оон четтирипкени 5,5 муң рубль чурумга таарышпас. В.А. Левченко дээрзи уран чүүл училищезинге башкылавышаан, хооркүүскомунуң культура килдизинге, көдээ ажыл-агый техникумунга база ажылдап, хөй артык шалыңны ап келген. Уругларның музыка школазында өске черлерге дакпырлап ажылдааш, артык шалың ап турар башкылар база бар.

Хоорайның улусчу контроль комитеди ол айтырыгны чугаалашкаш Д. А. Колесников биле М. И. Буяновнаны шыңгыы доңгуткан. Куруунеге чедирген каражаның чамдыызын эгидери-биле Д. А. Колесниковтуң бир айда шалыңын тырттарын шиитпирлээн, В. М. Сибирцевке шын эвес төлээн 832 рубльди оон дедир эгиттирерин дааскан.

Партияның XVIII область конференциязының делегады

ООҢ ЫНАК ХЕРЭЭ

Аяк-Хээ Ондар биле Хеймерек Куулар он классты дооскаш, өг-бүле тудуп чурттай бергеннер. Ажыл-ишчи комсомолчуларга ниитилелге ажыктыг кандыг-ла-бир ажыл кылыр айтырыг тургустунуп келген. Оларның кайызы-даа кара чажындан тура мал аразынга өскен, аңаа ынак, өгбелериниң чаагай чаңчылын эдерип, малчыннаарын үзе шиитпирлеп алганнар. Оон бээр он ажыг чылдар билдиртпейн эрте берген.

Төрүүр коданны баштай хүлээп алган чазы — күш-ажылчы дадыгылышкынның, шынгыы шылгалданың үези болган. Дүн-хүн дивейн хой, хураган кажааларындан үнмейн, чаш хураганнарны хайгаараар, эмзирер, ажаар дээш чай чок болганындан уйгузун безин хандыр удувас дүнелер тургулаар.

«Эргээ өөренмес, бергээ өөренир» деп тыва улустуң үлегер чугаазы бар болгай. Ажыл бүрүзү берге, кызымак, тура-соруктуг, эрес, кежээ кижилер ону шыдажып эртер. Ындыгларның одуруунга Аяк-Хээ биле Хеймерек кирген.

Сагыш човаашкын долган чылдар билдиртпейн эртип-ле турган. Аныяк хойжуларның арга-дуржулгазы улгадып, көргүзүглер чыл келген тудум-на бедип орган. Олар Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» совхозтуң мурнакчы малчыннары апарган.

Хеймерек Куулар биле Аяк-Хээ Ондар 1974 чылда республиканың аныяктарын хойжулап ажылдаарынче кыйгырган ажык чагааны бижээн. ВЛКСМ обкомунуң бюрозу ону деткээн тускай доктаалды хүлээп алган.

Республиканың дыка хөй аныяктары ол чагааны чүүлдүгзүнүп деткээш, ада-өгбелериниң соон салгап, хойжулаар күзелин илереткеннер. Эрзин, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Улуг-Хем районнарның комсомолчу ооддар, кыстары мал ажылынче хөйү-биле чоруткан. Оларның аразында ниитиниң херээнге төлептиг үлүүн киирип, кызымак ажылдап, мактадып чоруурлар эвээш эвес.

Аныяктарга кыйгырыг үндүрген улус болганда Хеймерек Куулар биле Аяк-Хээ Ондар олар боттарының үлегерчиҗээн көргүзер дээш каш дакпыр кужениишкинниг ажылдап келгениниң түңнелинде тоску, онгу беш чылдарда бедик көргүзүглерни чедип алган. Ажылынга бердинген хойжу өг-бүле тоску беш чылдың чыл санында-ла төрүүр чүс хойга онааштыр 112 хураганны менди доруктуруп өстүрген. Онгу беш чылда алган чедиишкиннеринге доктаавайн, ону улам көвүдедир сорулганы салгаш, ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш боттарының бүгү билиин, арга-дуржулгазын, күжүн үндүрүп, кызымак ажылдаан. Ынчангаш онгу беш чылдың чыл санында-ла төрүүр чүс баш хойга онааштыр 120 хураганны төрээн совхозунга өстүрүп берген. Хойдан дүк кыргып алырының даалгазын чылдың-на күүседип келген. Ондар Аяк-Хээ Данзын-ооловичиниң онгу беш чылда чедип алган күш-ажылчы чедиишкиннери дээш ону республиканың Хүндүлел самбыразында киирген.

— Зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг хемчеглерни шын чорутканындан хойдач хөй хураганны, дүктү алыр — деп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Хеймерек Бадыевна санап турар.—Хамыктың мурнунда одарын, чемгерилгезин, суггадын шын таарыштырар, чайын эки семиртир болгаш эдержилгеҗи чогуур үезинде шынарлыг чорудар, хой төрүп турда харысалганы улам бедидип, хойжунуң ажылынга ынак болур.

Бо болгаш өске-даа хемчеглерни чедиишкинниг боттандырары хойжу кижиниң бодунуң кызымаандан, кежээзинден, эрестииндден хамаарыжыр, чылдың кайы-даа үезинде харысалгазы биче-даа кошкадып болбас. Чүгле ынчаа ажыл-иш эки көргүзүглерлиг болурун хойжунун арга-дуржулгазы көргүскен.

Хеймерек Бадыевна Куулар сагыш човаачал, биче сеткилдиг, негелделиг кижи. Совхозтуң малчыннарынга, ылангыя хойжуларга чуртталга бажыңнарын четчири-биле тудуп бээринче, оларның школа назы четпээн ажы-төлүн ясли-садикке хаара туттунган болурунче, коданнарже электри чырыы киириринче ол үргүлчү сагыш салып, бо талазы-биле санал-оналын хуралдарга чугаалап, совхоз дирекциязындан негеп турар. «Октябрь 30 чылы» совхозтуң дирекциязы малчыннарның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг эргежок чугула чүүлдерни сөөлгү үеде кылып турар. Бо мурнакчы малчынның кыштаанда 500 хой кирер кажааны, чурттталга бажыңын ажыл-агыйның тудугжулары бо чылын тудуп берген.

Буулар Хеймерек соңгуткан округунуң соңгукчулары-биле ужуражып, оларның берген чагыгларын күүседир дээш чогуур организацияларга айтырыгларны тургузуп, тодаргай хемчеглерни ап турар. Ынчангаш соңгукчуларның улуг идегелин ажыл-ижи, амыдыралга төлептии, хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиг киржилгези-биле бүзүредип келген, моон соңгаар-даа ол бүзүредир.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Күш-ажылчы Алдар орденинин үшкү чергезиниң эдилекчизи, коммунист Хеймерек Бадыевна Кууларны Чөөн-Хемчиктиң коммунистери партияның XVIII область конференциязының делегадынга соңгаан.

Төлептиг малчын бо чылын 600 ажыг кыс хураганны хүлээп алгаш, оларны хүр кыш ажырар дээш бо хүннерде кызымак ажылдап турар. Малчын өг-бүле кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенген. Бодунуң кужу-биле 30 тонна сигенни, 6 тонна саванны белеткеп, 10 тонна өлекти бөлүп алган. Амгы үеде хураганнарның кададын, суггадын, чемгерилгезин шын таарыштырып, эки ажаап турарындан хүр кыш ажып турар.

Партияның XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп Төлевилелди хойжу өг-бүле улуг сонуургал-биле таныжкан. Кайгамчыктыг улуг теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыг документиде совет кижилерниң ажылдаарынга, дыштанырынга, оларның билиг болгаш культура деңнелин бедидеринге, кадыкшылын камгалаарынга, өг-бүлезин быжыглаарынга, уругларны кижизидеринге эң таарымчалыг байдалдарны тургузарынче угланган хемчеглерни айыткан. Бөдүүн ажылчылар дугайында Коммунистиг партияның ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр олар он бирги беш чылда улам эки ажылдаарын хүлээнгеннер. Ылаңгыя хойнуң баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер дээш мурнакчыларның дуржулгазын чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап тургаш, көргүзүглерин көвүдедир сорулганы салган.

Т. ХЕРТЕК.

Чөөн-Хемчик район.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Мурнакчы» совхозтуң дуржулгалыг механизатору Кызыл-оол Серенот ажылдап турар коллективинде макталдыгларының бирээзи. Ол МТЗ-50 тракторун камныг эдилеп, туруушкун чок ажылдаткаш, онгу беш чылда алган хууда хүлээлгезин эрткен дөрт чыл он айларда ажыр күүсеткен болгаш ам келир беш чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Кызыл-оол Хомушкуевич беш чылда 2604 эталон га ажылдап кылыр хүлээлгезин 3739 га кылдыр күүседип, совхозтуң механизаторларының ортузунда социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ол «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң каш дакпыр эдилекчизи.

Мурнакчы тракторист амгы үеде кыштагларже мал чеми сөөртүрүнде кызымаккай ажылдап турар.

С. ЧАМЗЫ.

Бай-Тайга район.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Кубаның Компартиязының II съездизи ажылын дооскан

ГАВАНА. Кубаның Коммунистиг партиязының II съездизи доозулган. Съездиге чугаалашкан айтырыглар талазы-биле шиитпирлерни делегаттар хүлээп ап, Кубаның Компартиязының Төп Комитединиң чаа составын соңгаан, ында ТК-ның кежигүннеринге 148 кижи болгаш ТК-ның кежигүннеринге кандидаттар кылдыр 77 кижи кирген.

Съездиниң Карл Маркс аттыг театрга болган пленарлыг түңнел хуралы партияның Төп Комитединиң болгаш Фидель Кастро баштаан оон Политбюрозун долгандыр куба коммунистерниң чайгылыш чок сырый каттыжыышкынының сеткил өөрүнчүг көргүзүү болган.

Партияның ТК-зының чаа составының пленуму эш Фидель Кастрону Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретарынга чаңгыс эп-сеткилдиг соңгааныының дугайында дыңналыгны диңмиттиг, ур үзүлбес адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

ТК-ның пленумунуң шиитпирин дыңнатпышаан, Кубаның коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң хоочуну Фабио Гробарт революцияның тиилээриниң хереэнге, чуртта бүгү депшилгелиг күштерни сырый каттыштырарынга болгаш социализмни чедиишкинниг тургузарынга, куба ажылчы чоннарның ёзулуг авангарды — Кубаның Коммунистиг партиязын тургузарынга, марксизм-ленинизмниң идеяларын пропагандалаарынга, тайбың дээш демиселге эш Ф. Кастронуң хууда шылгараңгай салыышкынын демдеглээн.

Кубаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретарынга соңгуткан Рауль Кастрону, чаа составтың ТК-зының Политбюрозунуң болгаш ТК-зының Секретариадының, ол ышкаш партияның Төп Комитединиң кежигүннерин съездиниң делегаттары үргүлчүледдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Допчу түңнел сөс чугаалааш эш Фидель Кастро партияның ёзулуг революстуу шиитпирлерни хүлээп алган II съездизи төөгүлүг болуушкун болур дээрзинге бүзүрелин илергейлээн. Съездиден соңгуткан партия ТК-ның чаа составы чон-биле, ажылчы массалар-биле харылзаалыын ол демдеглээн.

Ф. Кастро съездини бүгү делегейниң коммунистери болгаш революсчулары олурушкан интернационалчылар шуулганы кылдыр тодаргайлаан. Совет Эвилелиниң болгаш акы-дуңмалышкы социалистиг өске-даа чурттарның Кубага көргүскен интернационалчы дузаламчызының аажок улуг ужур-дузалыын ол онзалап демдеглээн.

Аажок улуг күштүг болгаш сагылга-чурумнуг партиялыг бистиң революциявыс бөгүн кажангызындан-даа артык быжыг деп, Ф. Кастро медеглээн.

• • •

ГАВАНА. Кубаның Компартиязының II съездизиниң байырлыг хагдынышкыны Гаванның Революция шөлүнге бүгү чоннуң эң улуг митингизинге болган. Коммунистер шуулганының шиитпирлерин, эш Фидель Кастрону баштадыр партияның чаа соңгуткан удуртур органнарын боттарының бүрүн деткип турарын миллион ажыг куба ажылчы чоннар ол митингиге илергейлээн.

Эш Фидель Кастро индирге кестүп келирге митингиниң киржикчилери аңаа диңмиттиг, ур үзүлбес адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген. Куба улус партияның съездизиниң салган сорулгаларын Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле күүседип шыдаар деп, ол түңнелинде чугаалаан.

• • •

ГАВАНА. Кубаның Коммунистиг партиязының II съездизи бодунуң ажылын доосканынга холбаштыр Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди хүлээп алыышкын тургускан.

О. КОЛЕСНИКОВ,
Н. ЧИГИРЬ,
Б. ЩЕРБАКОВ.

СЭТА-ның тускай корреспондентилери.

ВЬЕТНАМНЫҢ ЧАА КОНСТИТУЦИЯЗЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың чаа конституциязы күштүг болган. ВСР-ниң президентизиниң хүлээлгезин күүседип турар Нгуен Тыу Тхо чурттуң чаа кол хоойлузун күштүг кылдыр бадылаар дугайында чарлыкка ат салган. Вьетнам улустуң төөгүлүг чаалап алыышкыннарын чаа конституцияда быжыглаан.

Вьетнамның соңгу болгаш мурнуу кезээ каттышкан соонда, дөрт чылдар бурунгаар чаа конституцияны ажылдап кылыр дугайында шиитпир хүлээп алдынган турган. Ооң төлевилелин ажылдап кылыр талазы-биле төп комиссияның составынга партия болгаш күрүне органнарының, хөй-нити организацияларының төлээлекчилери кирген.

Чаа конституцияның төлевилелин чугаалажып көөрү Вьетнамга бүгү улустуң ёзулуг байырлалы болган. Ону чугаалажып көөрүнге 20 миллион ажыг кижи киришкен. Конституция төлевилелин чугаалажып көөрүнге ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция эң идепкейлиг киржип, төлевилелге боттарының саналдарын киирген чорук чурттуң чонунуң политиктиг бедик идепкейлииниң тодаргай херечизи болган.

ВСР-ниң чаа конституциязында Вьетнам социалистиг күрүнениң характерин болгаш Коммунистиг партияның удуртукчу ролюн айыткан деп, Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының секретары, ВСР-ниң Национал хуралының доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы Суан Тхюи парлалга конференциязынга медеглээн.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

⊙ ПРАГА. Остравск-Карвинскиниң шахтёрлары алдыгы беш чыл планының чылдарында 1800 хире рекордтарны тургускан. Социалистиг күш-ажыл бригадаларының шимчээшкини бо херекке чугула рольду ойнаан. Остравск-Карвинскиниң хөмүр-даш бассейнинде амгы үеде 300 ындыг коллективтер бар. Ол бассейнниң 11 шахталары алдыгы беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүсеткенинге оларның ролю улуг болган.

⊙ А. Преснецтиң удурткан социалистиг күш-ажыл бригадазы алдыгы беш чыл планының чылдарында бедик көргүзүглерни чедип алган. Совет техниканы ол бригаданың кежигүннери ажыглавышаан, бо чылын безин 385 муң тонна хөмүр-дашты тыпкан. Чыл төнчүзүнге чедир ол бригада пландан ажыр 60 муң тонна хөмүр-дашты улус ажыл-агыйынга бээр.

⊙ ЛОНДОН. Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының өртектери Великобританияда улам аартап турар. Албанның тускай медээлерин ёзугаар алырга, ноябрьда инфляцияның темпилери ортумаа-биле 15,3 хуу бедээн.

⊙ АФИНЫ. Өртектерниң улгадыышкыны Грецияда база үргүлчүлеп турар. Сүт продуктуларының өртектерин 20 хуу бедиткениң чурттуң садыг министерствозу чарлаан.

⊙ РИМ. Априлия хоорайның (Лацио область) үжен муң ажыг чурттакчылары кудумчуларга чыскаалганнар. Чазактың экономиктиг политиказынга удурланыышкынның демдээ кылдыр олар чыскаалга киришкеннер. Чүгле Априлияда безин 15 бүдүрүлгелер хагдынар деп турар. Хоорайның хөй муң чурттакчылары ооң түңнелинде ажыл чок артар.

⊙ ДЕЛИ. Чурттуң хөмүр-даш үлетпүрүнүң 1981—1985 чылдарда хөгжүлдезиниң сорулгаларын Индияның план комиссиязы тодаргайлаан. 1985 чылда хөмүр-даш тывыжын 165 миллион тонна чедирерин көрдүнген. Экономиканың ол чугула адырын хөгжүдеринге 10 миллиард рупий акшаны тускайлап турар.

Чурттуң энергетиказын хөгжүдеринге Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга улуг ужур-дузалыг деп Индияда санап турар. Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле хөмүр-даштың улуг бүдүрүлге черлерин сөөлгү чылдарда ажыглалга киирген. Чижээ, Катхарда хөмүр-даш болбаазырадыр фабриканың тудуу доозулган.

⊙ БОГОТА. Сальвадорда дерзии ёзу-чурумнуң кем-буруулуг үүлгедиглерин Сальвадорнуң профэвилел чаңгыс эвиниң комитеди сойгалап илереткен. Хунтаның дерзии шериглери политиктиг болгаш профэвилел ажылдакчыларын өлүрүп, ажылчыннарны, тараачыннарны, студентилерни, шажынның кижилерин хоругдап турарын Сальвадордан Колумбияның найысылалында чедип келген профэвилел төлээлекчилери медеглээн.

Профэвилел организацияларының 22 удуртукчулары амгы үеде Сальвадорнуң кара-бажыннарында олуруп турар. Сальвадорнуң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдиреринче профэвилел чаңгыс эвиниң комитеди Латин Американың политиктиг болгаш хөй-нити бөлүктерин кыйгырган.

⊙ АНКАРА. Босфор болгаш Дарданеллы өдүглерин таварып эртер далай суднолярынга радиолокация контролюнуң системазын үргүлчү тургузар деп турар. Ол өдүглерге суднолар аргыжарының айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле хемчеглерни Турцияның даштыкы херектер, транспорт болгаш сан министерстволарынга чугаалажып көрген.

⊙ КОЛОМБО. Шри Ланканың чурттакчыларының ортаа кезии—7,5 миллион кижи аъш-чемниң продуктуларын чедир албайн турар. Аъш-чем айтырыының талазы-биле Коломбога болган хуралга садыг болгаш суднолар аргыжарының министри Лалит Атулатмудали ындыг медеглелди кылган.

⊙ КАБУЛ. Апрель революциязының дайзыннарының хоозун пропагандазынга алыскаш, даштыкыже дезип чоруткан афган хамаатылар төрээн чуртунче ам дедир ээп кээп турар. БАХТАР агентилеллиң дыңнатканын ёзугаар алырга, сөөлгү хүннерде чүгле Герат можуга безин муң ажыг афган хамаатылар ээп келген. Апрель революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаарынга белениң ол хамаатылар илергейлээн.

(СЭТА).

БҮДҮРҮЛГЕ КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНДА

ПРАГА. Пльзень хоорайда В. И. Ленин аттыг «Шкода» бүдүрүлге каттыжыышкынының коллективи күш-ажылчы чугула тиилелгени чедип алган. Ядролуг реакторларны бүдүрер талазы-биле чаа заводтуң деришкинин олар хуусаа бетинде дооскан.

Заводту дерээш, дыка нарын дериг-херекселдерни бүдүрерин шиңгээдип алган чорук Чехословакияның машина тудуунуң мурнакчы коллективиниң күш-ажылчы бедик мергежилиниң тодаргай херечизи болган. Кайгамчык улуг бүдүрүлге черин «Шкодага» чүгле беш чыл бурунгаар тудуп эгелээн, а бо чылдың чазынында ооң цехтеринге ядролуг баштайгы реакторну белеткээн. Ону акы-дуңма Венгрияның атомнуг электростанциязының тудуунга киирген.

АКШ. Пуэрториан патриоттарны истеп сүрер чорукка удур нилеңни илеретиен америк хөй-ниитиниң чыскаалы Лос-Анджелеске болгаш Сан-Францискога болган. Чыскаалдың киржикчилери политиктиг хөөн дээш нара-бажыңнаткан 11 пуэрториканчыларны хостаарын АКШ-тың чазаандан негээннер.

«Чурум тудар» дээн меге арга-биле полиция чыскаалганнарны тарадыр сывыртаан болгаш оларның чамдыктарын тудуп хоругдаан.

ЧУРУКТА: Лос-Анджелеске болган чыскаалдың киржикчилерин тудуп, хоругдап турары.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

Ножазында чурттуң хостуг эргезинче холгаарлап турзажок, Израиль бодунуң «айыыл чок чоруун» хандырар деп мегелеп, Ливанның кызыгаар чоогунда районнарын эжелеп ап турар. Оон ол черлер шериг незеитерин өөредир шөлче шилчип турар.

(СОЛУННАРДАН).

Кызыгааржыларның хайлыг чагыларын аар. Маңаа дугуйларны-даа үреп ап болур-дур ийин.
«Берлинер цайтунг» (ГДР) солундан чурук.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Күнзенмаа Шыраповна **Донгак** — Чыраа-Бажы суурда өг-бүле ээзи.

Наталья Садисовна **Монгуш** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Александра Хунаевна **Баазан** — Чыраа-Бажы суурда участок эмнелгезиниң ажылчыны.

Дадар Сергеевна **Ооржак** — Бора-Тайга суур Совединиң күүскомунуң секретары.

Дүкежек Базыр-ооловна **Ооржак** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Серен Санчаевна **Ооржак** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Бора Давааевна **Ховалыг** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Александра Дамбаадановна **Монгуш** —«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Комбуевна **Монгуш** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Өлзеймаа Агбаановна **Монгуш** — Чыраа-Бажы суурда өг-бүле ээзи.

Салбакмаа Кертик-ооловна **Монгуш** — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.

Чаданмаа Дембиреловна **Монгуш** — Чадаана хоорайда школа-интернат ажылчыны.

Доланмаа Анай-ооловна **Ондар** — Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.

Кара-кыс Өшкү-Сааровна **Ондар** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Липа Дарыма-Базыровна **Ондар** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Шончунмаа Чөпей-ооловна **Ондар** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Дыртык Доятовна **Ооржак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Анна Викторовна **Сарыглар** — Чыраа-Бажы суурда харылзаа салбырының радизи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дыртык Одан-ооловна **Лакпа** — Кызыл-Тайга суурда ясли ажылчыны.

Шончунмаа Аваалаевна **Мартан-оол** — Алдан-Маадыр суурда өг-бүле ээзи.

Любовь Бавууевна **Монгуш** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Долзат Ырзан-ооловна **Ондар** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Канчыыр-ооловна **Монгуш** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Александра Дилгижековна **Анай-оол** — районда амыдырал хандырылга комбинадының дааранчызы.

Билдин Халдывзаевна **Донгак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Өлзеймаа Хүргүл-ооловна **Донгак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Амажааевна **Монгуш** — Сүт-Хөл райпозунуң ажылчыны.

Оюу Дары-Сюрюновна **Монгуш** — Шеми суурда өг-бүле ээзи.

Минчимаа Сандүүевна **Өлзей-оол** — Чыраа-Бажы суурда магазинниң садыгжызы.

Валентина Сергеевна **Сат** — «Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Дойдунмаа Эрелчиновна **Сат** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Намчыл Калчан-ооловна **Ховалыг** — «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Долчанмаа Ивановна **Шимит** — Кара-Хаак суурда өг-бүле ээзи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Чатымаа Каваевна **Дужукпан** —«Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дежитпаа Чыртаковна **Куулар** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Екатерина Байкараевна **Чалзынмаа** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Серенмаа Тулушевна **Бодандай** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Минчинмаа Сусуг-Коловна **Монгуш** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Вера Тас-ооловна **Оюн** — «Тиилелге» совхозтуң кадр талазы-биле инспектору.

Светлана Куулааровна **Сагаачы** — «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Ак-кыс Сүтсүг-Көковна **Донгак** — «Кызыл-Тук» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Дадар Седиповна **Донгак** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Мария Сенденовна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Хаклаңак Арбын-ооловна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Наскыл-оол Балдановна **Лопсан** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дыртый Дойлуевна **Ажыоол** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Дарый Кандан-ооловна **Иргит** — «Кызыл-Тук» совхозтуң ажылчыны.

Сержинмаа Болдай-ооловна **Куулар** — «Кызыл-Тук» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Раиса Эмишкеевна **Донгак** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Оюмаа Мунзуковна **Монгуш** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Тоорук Чылбаковна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1980 чылдың декабрь 11.

Янзы-бүрү медээлер

«СПОРТЛОТОНУ» — КҮШ-КУЛЬТУРА ШИМЧЭЭШКИНИНГЕ

1981 чыл келир четкен. Чаа чыл бүрүзү-ле — хөглүг-омак байырлал. Ынчангаш кижи бүрүзү белек алыры, а ол ышкаш белек тыпсыры чаагай чаңчыл. Чаа чылда чаа-чаа аас-кежиин күзээниниң демдээ болур.

Чаа чылга уткуштур тыпсыр белектерден сан тывар спортчу лотерея эң-не таарымчалыг. Ол неделя санында-ла тиражы болур, 3-тен 10.000 рубль чедир ойнап ап болур кара чаңгыс лотерея боол турар.

1981 чылдың январь 1-ден эгелээш, хевириниң «Спортлотозунуң» карточкаларын нептередип эгелээр. Ойнаарының чуруму мурнундагызы ышкаш, хевээр. Дүрүм база ындыг-ла улуг өскерилбес. Карточкаларны база-ла «36-дан 5» болгаш «49-тан 6» дээр системаны ёзугаар ойнадыр. Бүгү карточкаларның өртээ — 60 көпеек.

Чаа хевириниң карточкалары «А, Б, В» деп үш кезектен тургустунар. Кезек санында-ла ойнаар ийи-ийи хос (I болгаш II вариантылыг) черлерлиг. Оон ужурундан чамдык өскерилделер база бар. Чаа хевириниң карточказын канчаар долдурарыл?

Бүгү-ле «А, Б, В» кезектерден вариант санынга-ла «36-дан 5» система ёзугаар 5 номерлерни болгаш «49-тан 6» система ёзугаар 6 номерлерни шыяр силер. Ойнаар хос чер санында номерлер аңгы-аңгы боол болур, ынчалза-даа «А, Б, В» кезектерниң вариант бүрүзүнүң балаттынган номерлери дөмей болур ужурлуг.

Ооң чаңгыс тиражын чорудар, ынчалза-даа I болгаш II вариантыны тус-тузунда хынаар ужурлуг. Оларның кайызы-даа ойнаашкынның боол чадавас. «Спортлотонуң» чаа карточкаларынга эңгелделиг шар ойнатпас.

Чаа хевириниң карточкалары шуптузу мурнундагызы ышкаш тираж чок болур. «А, Б, В» кезектерниң тускай клетказынга киржирин күзээн тиражыларның номерин айтыңар. Тиражтың номерлерин 1-ден 9-ка чедир 01, 02 болгаш оон-даа ыңай ынчаар демдеглээр. «А» кезекти аңгылааш, бодуңарга тираж болурунга чедир арттырып алыңар. «Б, В» кезектерни бот-боттарындан аңгылавайн-даа хааржакта айыткан хуусаада «Спортлотонуң» тускай хааржаанче сугар силер. Бир эвес силерниң суурунарда хааржак чок болур болза, «Б, В» кезектерни эргелелге силерниң шилип алган тиражыңарга чедир ийи хонук мурнай чедери-биле чагаага суккаш чорудуп болур силер.

Оалдаан карточкалар болгаш тираж номерин айытпаан карточкалар кварталдың сөөлгү тиражынга киржир.

Тиражтар мурнундагызы ышкаш, неделя санында-ла, субботада болгулаар.

Аштап каан азы эдиглер кылган «Спортлото» карточкалары тиражка кирбес.

Номерлерни будук-биле болгаш шариктиг демир-үжүк-биле шыяр херек. I болгаш II вариантыга 3 болгаш оон-даа хөй номерлер ойнаашкынга таварышканда карточканы ойнап алган деп санаар. «Спортлотонуң» ойнаашкыннарын 3-тен 10.000 рубль чедир көрген болгаш тираж соонда эрткен он бир дугаар хүнүнде бир ай иштинде төп ажаалга кассалары болгаш 1-ги чергениң ажаалга кассалары ону берип турар.

Бир эвес силер 3 азы 4 номерлерни тыпкан болзуңарза, ойнаашкыныңарны «А» кезекти көргүскеш, ажаалга кассазындан ап болур силер.

5 болгаш 6 тыпкан номерлер дээш ажаалга кассазынга «А» кезекти туда көргүзер азы паспорт ёзугаар долдургаш, «Спортлотонуң» КЗУ-нче чагаа хавынга суккаш чорудар. «Спортлотонуң» чаа карточкаларын долдурарда кичээнгейлиг болуңар.

ЧЕТТИРГЕНИН ИЛЕРЕТКЕН

Эрткен четвергте Эрги-Барлык суурнуң № 8 «Комсомол» деп агитквартираның чурттакчылары «Хемчик» совхозтуң хоочун хойжузу Доңгак Калдарның кажаазын коптарып, ооң чамдык ойбак черлерин дуглап, чылыглап база бажыңын чугайлап бергеннер. Ооң соонда делегей байдалының дугайында беседаны коммунист Хувар Ондар кылган.

Шефчилерниң чогуур үезинде чедирген дузазы, Х. Ондарның беседазы дээш хойжу Д. Калдар болгаш ооң дузалакчызы Д. Серге өөрүп четтиргенин илереткеннер.

А. ЕВРОП.
Барыын-Хемчик район.

АЖЫЫ-БИЛЕ ЧУГААЛАЖЫЫЛ

А. Сарыг-оолдуң бо чылдың № 262 «Шын» солунга бижээн «Эки чаңчылдарны эдерер» деп чагаазынга хамаарыштыр бодумнуң санал-бодалымны бижиир болдум.

Чоокта чаа районнуң суд даргазы-биле ужуражып, чугаалашкан кижи мен. Ооң көрген херектериниң хөй кезии 206-гы чүүл-биле (хулиган херек дээш) буруудаттырып турар кижилер болду. Хулиган херектерни колдуунда эзирик үүлгедип турар деп, ол чугаалады. Хөй-ниитиге-даа, кижилерге-даа араганың кайы хире хоралыын кижи бүгүдези билир болгай. Бо дугайын хөй удаа чугаалажып турза-даа, оол кижилер чогумчалыг түңнелди чүге үндүрбейн турарыл? Арагалаар чорук-биле демиселдиң кошкаанда.

Бистиң аравыста чамдык кижилер араганы бай-шыдалдыг апаргаш, чалгаараш ижип турар бис, өскелери шаандан тура өөренип калган чаңчылывыс-тыр дээр, а артканнары ажыг-човулаңныг болгаш ындыг бис дижир болгай. Кандыг-даа чылдагааннг ижип турар болза, ооң хоразын, уржуктарын санаары берге.

Чадаана хоорайга чурттап турган Б. Ондар шалын алгаш, эш-өөрү-биле арагалаан. Ол орай кежээ бажыңынче элең-тендиң калгып орган. Ынчан аңаа эзирик оолдар таваржып келгеш, Ондардан арага негээн. Оозу «менде арага чок» деп турда-ла эттеп-сол эгелээн. Түңнелинде Б. Ондар амы-тынындан чарылган. Буруулуг кижилер шииттирген.

Арага ол хире хоралыг. Бүгү-ле багай үүлгедиглер арага-биле холбашкан. Ону доктаамал ижер кижилер хөй-ниитиниң корум-чүрүмүн үреп, харын-даа «арагачы» деп атка кирип, арагадан хоочураар.

Бистиң амыдыралывыста эргениң чамдык артыышкыннары ам-даа бар. Арагалаар чоруктуң чылдагааннары оон база өөскүп турар. Хам, ламага чүдүүр чорук бар. Куда, өлген кижиниң хөөржүдүлгезин, 7,49 хонук, алдаашкып, өгленир дээн уругларны айтырары, төрүттүнген чаштарның доюн, идик-хеп садып алганда тывышкыны оорланыр чоруктар читпээн. Оорлаар, мегелээр чоруктар — феодализмниң ёзулуг артыышкыннары-дыр. Ооң төөгүзүн истээр чүве болза, өскениң күжү-биле амыдыраксаар, чалгаа, халас чүве чиксээр чазыг-чилбиг кижилерниң мөзү чок үүлгедии-дир. Тыва үлегер чугаада «Оор ой хонмас, а меге беш хонмас туттурар» дижири ышкаш, хоптак сеткилдиг оорларның оруу муңгаш.

Эки чаңчылдарны эдерер

«чуур» дээш оон-даа өске чылдактар арагачыларга, арагага сундулаарынга дөгүм болуп турар. Манаа чүгле чаңгыс чижектен чугаалаайн. Куда. Аңаа чеже катап арагалаашкын болбазыл. Уругну айтырарда, кудазының ай, хүнүн дугуржуп алырда, куда соондаа... А куданы амгы үениң культурлуг деңнелинге таарыштыр чүге эрттирип болбазыл? Каш чыл бурунгаар чамдык черлерге комсомолчу кудаларны эрттирип тургулаан болгай. Ол биске ажыктыг талаларын көргүскен. Бо хүннерде ол ажыктыг, культурлуг чаагай чаңчылдар чүге уттунганыл?

Каш чыл бурунгаар Кызыл хоорайга, районнар төптеринге аныяктар кафелери тыптыч келген. Аңаа темалыг кежээлер, ужуражылгалар, номчулга конференциялары, культурлуг оюн-тоглаа дээш өске-даа ажыктыг ажылдар болуп эртип турган. Ам ону чүге эрттирбестээнил?

Эргиниң бужар-бак ар-ниитиге ажыктыг күш-ажылдан оспаксыраар, чүгле бодунуң хуу эрге-ажыын сүрер кижилерни бар болуп турары дыка хараадаачыг. Кижи кандыг-даа назын үезинде бодунуң билиин доктаамал бедидер, багай важы-чаңын ажын эртер, арты-иштин хынанып, эде кижизиттинер, чаңгыс талалаашкынны ажып тиилээр, эки болгаш багай дээ чүл дээрзин ылгап билир, бодунуң арга-мергежилин күш-ажылга бараалгадыр ужурлуг.

Чөптүг эвес, хуузунда ажык сүрер, чазыг чоруктарга эптеш чок болурун, коммунизм тургузукчузу кижиниң моральдыг дүрүмүнде айыткан. Совет эрге-чагыргазының баштайгы чылдарында В. И. Ленин мынча деп чугаалаан:

«...Акшаның санаашкының шевергин, ак сеткилдиг чорут, хумагалыг ээ бол, чалгаа болба, оорлай бербе, күш-ажылга шыңгыы сагылга-чурумну сагып чор».

Оорларның бажы эттенип турар бир чылдагаан — чоннуң байлаан кадагалаан чамдык ийи-чаңгыс кижилерниң сагыш амыр, бодунуң «аптаразындан» дашкаар чыдар бүгү чүвени херекке албас чорууда. Мал-маганны шын кадарып, хайгааравас, магазиннерни шыңгыы таңныылдавас чорук оорларга оруку ажыдып берип турар. Бодунуң малын оорлаан кижини истеп, сүрүп чораш тып алгаш, кезедирниң оруунга харын бүдүү аңаа дужуп берип, чедирген когаралын чажыды-биле — төлеттиргеш, — оларны «ыдыктааш» салыптар чамдык кижилерниң бары бисте чажыт эвес. Ындыгларны база шыңгыы торгаары чугула.

Чамдык совхозтарда сес азы он класс дооскан элээди аныяктар бар. Оларны таарыжыр ажыл-биле хандырар, өөредир чорук ам-даа чогуур негелделиг чедир тургустунмаан. Оон түңнелинде аныяктар ажыл чок, суур кезип, арагадарыже хандыгып турарындан чамдыктары кем-херек үүлгедир чоруктарга чедирип турар. Ол черлерде партия, профэвилел, комсомол организациялары олче кичээнгей салып, оларның амыдырал-чурттал газы-биле чоок таныжып көрген болза, ындыг күзенчиг эвес чоруктар турбас ужурлуг.

Арагачыларны, хөй-ниитиниң корум-чүрүм үрекчилерин, өг-бүлезин каап, уруг-дарыындан дезип чорууурларны, оорларны, төлеп чок ажы-чаңныг кижилерни чиди-биле шүгүмчүлеп, оларны кижизидип алыры-биле кандыг ажылды чорутса эки дээрзин номчукчулар боттары саналдарынга тодаргай чижектерден айтып турганы, илередип бижиир дээрзинге идегээр-дир мен.

К. МОНГУШ.

ТАНЫЖЫҢАР: «МЕДИЧКА» КЛУБ

«Геолог» Культура бажыңы ол кежээ онзагай хүлээп ап турган. Залды чараштыр дериш шимээн: янзы-бүрү өңнүг шарлар, кызыл гвоздика чайнаан. Вальс аялгазы таалаңчыг дыңналып турар.

Номга ынактарның «Медичка» клувунуң ээлчеглиг чыыжынга Кызылдың эмчи училищезиниң сургуулдары чыглып кээп турганы ол.

Бо удаада сургуулдар «Мөзү-шынарның алдын дүрүмү» деп темага чугааны чорутканнар. Клубтуң даргазы библиотекарь В. К. Нечаева кичээлди ажыткаш, ёзулуг кижи болурда угаан-бодал талазы-биле доктаамал өзүп сайзыраар апаар дээрзин демдеглээн. Келир үениң эмчизи мөзү-шынар талазы-биле ёзулуг-ла кижизиттинген кижи болур ужурлуг.

Оон дараазында «Билиг» ниитилелиниң төлээзи Л. П. Сухомлинова мөзү-шынарлыг чоруктуң дугайын уругларга таныштырган. Эриг-чымчак сеткил, арын-нүүр, патриотизм, харысалга, ат-алдар, коллективтиг чорук, ынакшыл, найырал дээш өске-даа онзагай чүүлдерни дамчыштыр солун чугааны ол чоруткан. Амыдыралдан алдынган чижектер хөй болган. Мөзү-шынарлыг чорук дугайында беседаны М. И. Калининниң ёзулуг кижи дугайында мерген сөстери-биле түңнээн.

Кызылдың уран чүүл училищезиниң сургуулу Е. Котова мөзү-шынар дугайында литература допчулалын кежээге кылган. «Төлептиг-биле чурттаар» деп ном онза солун. «Ат-алдар болгаш арын-нүүр», «Ынакшыл болгаш мөзү-шынар» дээш өске-даа эгелерниң дугайын философия эртемнериниң доктору В. Г. Кисовский баштаан бөлүк эртемденнер болгаш партия ажылдакчылары ук номну бижээн. Журналист, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи М. Бардинниң «Бөдүүн чорук кижини каастаар» деп ному база чыылганнарны онза сонуургаткан.

Номга ынактарның ниитилелинге чаа кежигүннерни база хүлээп алган. Коммунистиг кижизидилге темазынга хамаарыштыр номнар делгелгезин Чехов аттыг библиотеканың филиалы организастаан.

«Медичка» клубтуң ээлчеглиг чыыжының түңнелинде «Геолог» Культура бажыңының ыры-хөгжүм ансамбли чыылганнарга аян туткан.

Кызылдың эмчи училищезиниң общежитиезинде «Медичка» клуб ийи чыл дургузунда ажылдап турар. Кичээлдерге янзы-бүрү солун, ажыктыг темаларны сайгарып турар. Аңаа хоочун, ат-сураглыг эмчилер-биле ужуражып, чаа мода дугайын чугаалажып, уран чүүл дугайында чаа билиглерни чедип ап турарлар. Бо чылдың сөөлгү чыыжынга Тываның спорт мастерлери-биле сургуулдар ужуражырлар.

М. ФЕДОРОВА.

Айтырыңар, харыылап берээл

ТӨЛЭЭР БЕ?

Амгы үеде мен бир хар четпес уруум ажаап, төлевир чок шөлээде олур мен. Келир айда бүдүрүлгеге ажылдавышаан, өөренип турарым институтка экзамен дужаар ужурлуг мен. Менээ өөредилге талазы-биле шөлээни берип, ону төлеп бээр бе? Чамдык улустан дыңнаарымга, уруг ажаары-биле төлевир чок алган шөлээни үзүп болбас, ынчангаш менээ шөлээ бербес диди. Ол шын бе? Кызыл хоорайның сүт комбинадының ажылчыны И. Волкова ону айтырган. Тыва АССР-ниң Дээди судунуң кежигүнү С. А. Дорсаттың ук айтырыгларга харыызын моон адаанда парладывыс.

Бир хар четпээн уруг ажаары-биле бээр төлевир чок шөлээни ажыглаарының талазы-биле силерге шын эвес тайылбырны берген-дир. РСФСР-ниң Күш-ажыл дугайында хоойлуларының колекизиниң 167 чүүлүн ёзугаар ажылдакчы не ындыг шөлээни уруу бир хар чедер мурнунда, кайы-даа үеде база кезек-кезектеп ажыглаар эргелиг. Ол ышкаш не кижи баштайгы дугуржулгада айыткан хуусааның бетинде ажылынга дедир ээп кээп болур.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан дээди өөредилге черинде бот-өөредилге-биле өөренип турар не херээжен кижи уруг ажаары-биле алган төлевир чок шөлээге турда, аңаа төлевирлиг өөредилге шөлээзи дакпырлажып келген таварылгада, ол не кижиниң дилээн ёзугаар ажылга үнген дээр дугайында тускай дужаалды үндүрер болгаш оон соонда ол ажылдакчыга төлевирлиг өөредилге шөлээзин бээр дугайында өске дужаалды тургузар.

Ону ажылдакчының ортумак шалын төлевириниң хемчээли-биле төлээр. Ынчалза-даа ол төлевир 100 рубльден ажып болбас. Ол ындыг шөлээни өөредилге черинин ажылдакчызы өөредилге черинге келдирткен дугайында шыңзылга - кыйгыртышкыны барымдаалап тыпсыр.

Өөредилге шөлээзи төнген соонда, ажылдакчы не уруу бир хар четкижеге чедир уруг ажаары-биле холбашкан төлевир чок шөлээге турар эргелиг. Бир эвес ол үеде уруу бир харлаптар болза, ажылдакчы ындыг чылдагаан айтып шөлээ алыр эрге чок. Чүге дээрге ол шөлээ өөредилге шөлээзи-биле капсырлашканда, төлевир чок шөлээни узадып болбас.

ЧАРЛАЛДАР

Чаа чыл чоокшулап орар. Байырлалда херегленир чүүлдер-ле хөй: чаа хеп-даа, эш-өөрүнге, өңнүктеринге белектер-даа садып алыр болгай.

Кызылдың үлетпүр бараанарының садыгларында белектер садарын организастаан. Силерниң шилип алган бараанарыңарны садыгжылар белек кылдыр тыпсыры-биле таарыштырып берип болур.

Силерни манап тур бис, хүндүлүг садып алыкчылар!

Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда автошколазы III класстың «ВС» категорияның чолаачыларын белеткээри-биле курсантыларны чыып турар. Өөренир хуусаазы — 5 ай. Хүндүс өөренир, кичээлдерни тыва дылга эрттирер. Кичээлдер 1981 чылдың январь 10-дан эгелээр.

Айтырар адреси: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу 113-а, телефон 2-34-94.

НЕМЕЙ ЧЫЫП ТУРАР

Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң белеткел салбыры физика-математика факультединге өөренир күзелдиглерни немей чыып турар.

Сөөлгү ажылдап турар черинге 1 чылдан эвээш эвес стажтыг ажылчыннарны хүлээп алыр. Ректорнуң адынга билдиришкинге дараазында документилерни кожар:

1. Ортумак эртемниң дугайында документ (бодун)
2. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы.
3. Эмчи справказы (286 форма).
4. Ажылдап турган черинден характеристика.
5. Бүдүрүлгеден өөредип чоруткан бижик.
6. 3х4 см хемчээлдиг 6 фото-чурук.

ДОКУМЕНТИЛЕРНИ ДАРААЗЫНДА АДРЕСЧЕ ЧОРУДАР: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34. Пединститутуң белеткел салбыры.

«Чажыт бадылаашкын» деп кино республикада үнүп эгелээн.

ДЕКАБРЬ 23-ТЕН 28-КЕ ЧЕДИР
ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Аныяктарның чогаадылгазы».** 9.40 — **«Иркутскиге болган таварылга».** Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.50 — Медээлер. 10.55 — 14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — **«Сээң күш-ажылың — сээң бедииң».** Документалдыг фильмнер программазы. 15.05 — **«Искра»** солуннуң бирги номериниң үнгениниден бээр 80 чылынга. **«Чаштанчыдан чалбыыш үнер».** 15.20 — Аныяктар программазы. Алма-Атадан дамчыдылга. 16.40 — **«Күш-ажылчы алдарның тук тудукчулары».** Хөмүр-даш тыварының талазы-биле Говкс Куковск каттышкыжышкынының (Ростов облазы) шахтазының мурнакчы коллективтериниң дугайында. 16.55 — **«Орленок»** телестудиязының концерт залындан. 17.45 — **«Кижи болгаш хоойлу».** 18.15 — **Бөгүн делегейде.**

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — **«Бистиң почтавыс».** 19.00 — Телемедээлер. 19.15 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.20 — **«Иркутскиге болган таварылга».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — **«Адажио».** Фильм-концерт. 18.35 — **«Эртем дугайында».** Украин ССР-ниң Эртемнер академиязы.

КЫЗЫЛДАН

19.20 — **«Партияның XVIII область конференциязынга уткуштур».** 19.50 — **«Техниктиг информацияның демдеглели».** 20.05 — **«Автотранспорт министерствозунуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының чедиишкиннери».** Документалдыг фильм. 20.15 — 20.50 — Тываның ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

21.35 — **«Партияның XVIII область конференциязының делегаттары чугаалап тур».** 22.05 — Телемедээлер. 22.15 — **«Партияның XVIII область конференциязынга уткуштур».**

МОСКВАДАН

22.45—23.00 — **Бөгүн делегейде.** Информастыг программа.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — **«Аныяк ленинчилер».** 19.15 — Чарлалдар. 19.20 — **«Хаакчы адыгжыгаш».** Ойнаарактар фильми. 19.30 — **«Ажык баштыг оол».** Уран-чечен телефильм. 19.55 — Документалдыг фильмнер программазы.

МОСКВАДАН

21.35—22.45 — **«Музыкалыг амыдырал».** Тележурнал.

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Үш банан».** Мультфильм. 9.20 — **«Иркутскиге болган таварылга».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.30 — Медээлер. 10.35 — 12.00 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

12.00 — **«Орус дыл өөренип тур бис».** Телешкола. 12.15 — 14.00 — Чапсар.

МОСКВАДАН

14.00 — Медээлер. 14.20 — **«Чер кырында кижи».** Кинопрограмма. 14.45 — Ростов облазының уран чүүл коллективтериниң концерти. 15.00 — **«Орус чугаа».** 15.30 — **«ПТУ-га чүү чүвеге, канчаар өөредип турарыл?».** Дамчыдылгага Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу В. П. Сериков киржир. 16.30 — **«Горнистер, харыылаңар!».** 17.00 — Украинаның Г. Веревка аттыг академиктиг улустуң хорунуң концерти. 17.45 — **«Үе» программазының почтазы»** СЭКП ТК-ның СЭКП-ниң XXVI съездизинге Төлевилелин чугаалажып тур бис. 18.15 — **Бөгүн делегейде.**

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — **«СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур».** Латвий ССР-ниң телевидение программазы. Латвияның КП ТК-ның бирги секретары А. Э. Восстуң чугаазы. Документалдыг фильм. Уран чүүл мастерлериниң концерти. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — **«Улуг улуска хыналда ажыл».** Ийиги бөлүк. 7-ги дамчыдылга.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Горнистер, харыылаңар!»** 9.35 — Күрүнениң Красноярскиде танцы ансамблиниң концерти. 10.20 — **«Кино аян-чоруктар клуву».** Ю. А. Сенкевич эрттирер. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — Совет эрге-чагырганы Украинага тургустунганындан бээр 63 чыл оюнга. Документалдыг фильмнер программазы. 15.00 — **«Шыдыраа школазы».** Разрядчылар клазы. 15.30 — **«Москва комсомолунуң ажыл-херектери».** 16.00 — **«Маргылдаа-клуб».** 16.55 — **«МЭИ — инженерлер школазы».** Документалдыг фильмнер.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — Телемедээлер. 17.40 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

17.45 — **«Миллионнарның ленинчи университеди».** **«Хостуг үениң айтырыглары».** 18.15 — **Бөгүн делегейде.** 18.30 — СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур. **«Улуг номнуң эгелери».** 4-кү фильм. 19.25 — **«Чажыт ады — «Южный гром».** Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — **«Чүү? Кажан? Каяа?** Телевикторина. 22.30 — **Бөгүн делегейде.** 22.45 — 23.00 — **«Благовещенск».** Документалдыг фильм.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.15 — Камерлиг **«Гармония»** ансамбли ойнаар. Киевтиң күрүне филармониязы.

КЫЗЫЛДАН

17.45 — Уругларга фильм. **«Тайгага кым азырыпканыл?», «Негей тон чылыг бе?»** 18.10 — **«Бир катап күзүн».** Телефильм. 18.55 — **«Тываның комсомолунга — 55 чыл».** ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретары В. И. Глушенковтуң чугаазы. 19.05 — 19.50 — **«Баштайгы орбиталыг».** Документалдыг телефильм.

ДЕКАБРЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Ынак шүлүктерим».** 9.35 — **«Чажыт ады — Южный гром».** Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 10.40 — Медээлер. 10.45 — 14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.20 — Документалдыг фильмнер программазы. 14.50 — **«Горизонт».** Ленинградтан дамчыдылга. 15.50 — **«Күш-ажылчы алдарның тук тудукчулары».** Сахалин облазында **«Комсомолец»** совхозтуң мурнакчы дуржулгазының дугайында. 16.10 — **«Тоол аалдап келди». «Маша биле Витяның Чаа чылда ужуралдалары».** Уран-чечен телефильм. Эге сөстү В. М. Леонтьева чугаалаар. 17.35 — **«Маадырлыг чорук».** Совет Эвилелиниң Маадыры, чогаалчы В. В. Карпов эрттирер. 18.15 — **Бөгүн делегейде.** 18.30 — **«Айтырыглар, дилээшкиннер, шиитпирлер».** СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилели. 19.25 — **«Чажыт ады — «Южный гром».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

21.05 — **«Тываның неделязы».** Партияның XVIII область конференциязынга тураскааткан тускай үндүрүлге. 21.35 — 21.20 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.35 — **«Кинопанорама».** РСФСР-ниң улустуң артизи кинорежиссер Э. Рязанов эрттирер. 23.15 — 23.30 — **Бөгүн делегейде.** Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

19.30 — Уругларга фильм. **«Снегурочка».** Мультфильм. 20.35 — **«Партия биле чон сырый холбаалыг».** Кызыл хоорайның уран чүүл коллективтериниң фестивалы.

МОСКВАДАН

21.05 — 21.35 — **«Эрмитаж».** XX векте Францияның уран чүүлү.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — **«Уран холдар».** 9.35 **«Чажыт ады — «Южный гром».** Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.40 — **«Силерге, ада-иелер».** 11.10 — **«Бистиң адрезивис — Совет Эвилели».** Одесса облазының уран чүүл коллективтериниң киржилгези-биле программа. Одессадан дамчыдылга. 11.50 — **«Чүңү номчуурул»** 12.35 — **«Спортлотонуң»** 52-ги тиражы. 12.50 — **«Кады ажылдажылга».** Тележурнал. А. Шакин эрттирер. 13.30 — **«Эрмитаж».** XX векте Францияның уран чүүлү. 14.00 — **Бөгүн делегейде.** 14.15 — **«Кижи. Чер. Октаргай».** Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. П. Севастьянов дамчыдылганы эрттирер. 15.00 — **«Совет музыканың шилиндек арыннары».** Композитор Дмитрий Кабалевский. 15.40 — **«Дириг амытаннар дугайында».** Н. Н. Дроздов эрттирер. 16.40 — **«Петрушка дугайында».** Мультфильм. 16.55 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң чугаазы. СЭКП ТК-ның СЭКП-ниң XXVI съездизинге Төлевилели. 17.25 — ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Архипованың концерти. Программада П. И. Чайковскийниң романстары. 18.10 — **«9-ку студия».** Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. С. Зорин эрттирер. 19.10 — Уран-чечен телефильм. **«Дульсинея Тобосская».** 1-ги сериязы. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — **«Дульсинея Тобосская».** Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 22.20 — **«Драма актёрлары ырлажып тур».** 22.50 — 23.00 — Медээлер.

ДЕКАБРЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 8.40 — **«Эртенги сула шимчээшкинче чыскаалыңар!».** 9.00 — **«Будильник».** 9.30 — **«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!».** 10.30 — **«Кадыкшыл».** Эртем-тайылбырлыг программа. РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ю. В. Белянчикова дамчыдылганы эрттирер. 11.15 — Музыкалыг программа: **«Эртенги почта».** 11.45 — **«Шуптузун биликсээр мен».** Киножурнал. 12.00 — **«Колээден дамчыдылга».** СЭКП ТК-ның СЭКП-ниң XXVI съездизинге Төлевилели. 13.00 — **«Музыкалыг киоск».** Э. Беляева дамчыдылганы эрттирер. 13.30 — **«Баш удур бодаарының стратегиязы».** Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. 14.40 — **«Мээң хоорайым».** Документалдыг телефильм. **«Хоорайлар болгаш кижилер»** деп бөлүктен. 15.10 — **«Экии, ынар!».** Мультфильм. 15.20 — **«Кино аян-чоруктар клуву».** 16.30 — **«Силерге, күш-ажылдың хоочуннары!».** Концерт. 17.30 — **«Делегей панорамазы».** 18.30 — Совет композиторларның ырлары Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң эстрада-симфониктиг оркестри күүседир. Дирижёру — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев. 18.40 — **«Сеткилдиң ханызындан».** Киров облазының Кирово-Черелецкий районнуң кодээ ишчилери-биле ужуражылга. РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Леонтьева дамчыдылганы эрттирер. 20.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 21.05 — **«Кино көрүкчүнүң демдеглели».** РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Лужина дамчыдылганы эрттирер. 21.35 — **«Москва Олимпиадазының сылдыстары».** Түңнел дамчыдылга. 22.05 — **«Футбол тайылбыры».** 22.35—22.45 — Медээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 18—23, өске арттканнарынга 11—16 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, эртен биче быскан хар чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 19—21 градус соок болур.

КИНО

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чажыт бадылаашкын» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 21.00, **«Океанда кижилер»** 18.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сыдыс инспектору» 10.00, 11.40, 13.20, **«Элээди назынныгар болгаш хоойлу»** деп киноклуб 15.00, **«Улаштыр боолаашкын»** 17.15, 19.05, 20.55 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ээзи» 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузут килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 3183

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1) ТС—02018